



KANDIDATUPPSATS

Abstract

I denna studie beskriver vi hur det som tjej kan vara att leva i en hederskultur utifrån organisationers och kommunala tjänstemäns erfarenheter. Studien lyfter även fram de enskilda organisationernas och de kommunala tjänstemännens arbetssätt kring förändringsarbetet av hedersproblematiken. Hedersproblematiken är ett komplext socialt problem som kan vara svårt att hantera för de involverade i sitt arbete. Vid vår urvalsprocess hade vi i förväg kriteriet att respondenterna skulle ha kommit i kontakt med tjejer som levt eller lever i en hederskultur och på något sätt jobbat med dessa. Studien har sin grund i en kvalitativ metod där intervjuer har utgjort studiens insamling av empiri. Resultatet visar att tjejer som lever i en hederskultur värdesätter förståelse för deras situation samt långsiktigt stöd. Det förekommer även att en bristfällig integration kan vara en huvudsaklig orsak till den strikta hederskulturen. Vårt resultat har vi sedan valt att koppla till sociologiska relevanta teorier kring hederskultur, skam, förtryck, kollektiv kultur, patriarkat samt integration.

Nyckelord: Organisationer, hederskultur, integration, förtryck, kollektivism och patriarkat.

Abstract

Honour related problems are complex social difficulties, which organizations and communal officials may find hard to deal with in their daily work. This study illustrates how it could be, for a girl, to live within a culture where honour has a central role. The study also addresses the organizations and the communal officials' efforts and daily work to change the essential role of honour and its affection on girls who grow up in such a culture. Initially, this study aimed solely on candidates that have the knowledge about the difficulties occurring from honour related problems, and especially girls who have lived, or are living by such a culture. This study has its foundation in a qualitative science where the interviews have been the basis for the collection of this study's empirics. The results indicate that the girls who live in an honour culture value the understanding of their situation and long-term support. It also occurs that the lack of integration could be a main source to the strict honour culture and the existence of it in today's society. Finally, our result has then been compared to theories that are sociologically relevant for cultures where honour plays a central role, as well as shame, oppression, collective culture, patriarchy, and integration.

Keywords: Organizations, honour culture, integration, oppression, collectivism and patriarchy.

FÖRORD

Vi vill tacka alla som ställt upp på intervjuer och på något sätt hjälpt oss till en givande och lärorik studie.

Vi vill ge ett särskilt tack till Nina Darvish, på Baggium Vård och Behandling, för att hon tog emot oss. Hennes engagemang och arbete har varit en stor inspiration och utgjort en grund för denna studie.

Samtliga respondenter har utifrån sina erfarenheter genom sitt arbete gett oss en inblick i hur det som tjej kan vara att leva i en hederskultur och det är vi tacksamma för.

Vi vill även tacka vår handledare Eva Schmitz, som hjälpt oss genom studiens gång.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	3
3. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING.....	4
3.1 Betydelsen av de olika rösterna	6
3.2 Massmedias betydelse	8
3.3 Betydelsen av att synliggöra det vardagliga våldet	9
3.4 Skolans betydelse	10
3.5 Kollektivets betydelse.....	11
3.6 Sammanfattning av tidigare forskning	13
4. TEORETISK REFERENSRAM	14
4.1. Heder	14
4.2 Kulturen	15
4.3 Patriarkatet.....	17
5. METOD	20
5.1 Tillvägagångssätt, urval och genomförande	20
5.1.1 Presentation av intervjupersoner	21
5.2 Etiska överväganden.....	22
5.3 Vår metodologiska ansats	24
5.4 Deduktiv och induktiv ansats	25
5.5 Semistrukturerade intervjuer	26
5.6 Den kvalitativa forskningens fördelar och nackdelar	26
5.7 Svårighet att replikera en undersökning	27
5.8 Problem med generalisering	27
5.9 Bristande transparens.....	28
6. RESULTAT	29
6.1 Informanternas erfarenheter och förståelse kring hederskulturen	29

6.1.1 Alla är bärare av heder	29
6.1.2 Normalisering av våld och förtryck	30
6.2 Arbetet med de utsatta tjejerna	32
6.2.1 Stöd utifrån hotbilden	32
6.2.2 Förändringsarbete	34
7. SOCIOLOGISK ANALYS	36
7.1 Förståelsen av hederskulturen	36
7.1.1 Männens kontroll över kvinnorna – ett patriarkalt könsförtryck	36
7.1.2 Kollektivistiska familjesystem.....	39
7.1.3 Två olika typer av heder	40
7.2 Identifiering av olika problem i arbetet med hedersproblematiken.....	41
7.2.1 Familjförändringsarbete	41
7.2.2 Rykte och kunskap	43
8. SAMMANFATTNING OCH REFLEKTION	45
9. REFERENSER.....	47

1. INLEDNING

Vi har nedan valt att inleda vårt arbete med ett utdrag från Fadime Sahindals tal hon höll i Riksdagen den 20/11-2001. Vi anser att detta utdrag tydliggör hur en tjej som lever under ett hedersförtryck kan ha det.

”Ensam och övergiven av familjen blev jag tvungen att snabbt lämna Uppsala för jag visste att om de fick tag på mig skulle de ta livet av mig. Jag flyttade upp till Sundsvall. Mina föräldrar spårade upp mig ganska snabbt och fick reda på var jag befann mig. Männen i släkten började ringa och hota mig per telefon. De talade om för mig att jag aldrig skulle komma undan med det här. Min lillebror fick till uppgift att ta livet av mig. Varför just han blev utvald var naturligt, han var omyndig och riskerade inte att dra på sig något högre straff. Dessutom var det hans uppgift, som ende son i familjen, att se till att hans systrar höll sig inom kulturens ramar.” Fadime Sahindal, 20/11-2001.

Fadime Sahindal mördades för hedern. Hon är idag en sinnebild för hedersmördade kvinnor i Sverige och denna svårbegripliga diskussion leder oss hela tiden tillbaka till tiden då Fadime kämpade för ett liv utan hederns kontroll över henne.

Unni Wikan, som är socialantropolog vid universitetet i Oslo och som varit en viktig utgångspunkt för denna studie, skriver i sin bok *”Om heder”*(2009:9) att *”Män har heder, kvinnor har skam.”*. En fråga som vi genom denna studie ställt oss ett flertal gånger är hur dödande av ens egna dotter kan ge ära. Vinsten vid ett hedersmord blir hedern i de andras ögon och därmed deras egna ögon. Att förstå är inte att försvara utan förhoppningsvis ett uppvaknande för samhället.

Studien har sin grund i en kvalitativ metod där intervjuer har utgjort studiens insamling av empiri. Genom intervjuer med organisationer och andra tjänstemän som har erfarenhet av hedersproblematik, har vi skapat oss en helhetsbild av problemet. Genom intervjuerna har vi erhållit bred kunskap som hjälpt oss genom studiens gång.

Vår vilja till att utforska insatserna för de drabbade tjejerna, som lever med hedersproblematik, väcktes då vi genom årets lopp följt diskussionerna kring hedersmord i massmedia. Snabbt blev vi starkt övertygade om att samhället behöver bli bättre på att skaffa sig upplysning om vad de utsatta tjejerna behöver för att på bästa sätt kunna hjälpa dem.

Hedersproblematiken är ett samhälleligt problem och vi vill därför studera på vilket sätt samhället, och då med fokus på organisationer och kommunala tjänstemän, hjälper och stöttar dessa tjejer till att bli kraftfulla och oberoende individer där den självklara rätten till att välja sitt egna liv inte kolliderar med familjens föreställningar om heder.

Den sociologiska relevansen av studien lyfts genom att försöka förstå olika människors handlingar samt de olika kulturella strukturerna, som präglar det svenska moderna samhället idag och hur organisationer och kommunala tjänstemän hanterar hedersproblematiken. Vi har genom studiens gång studerat de mänskliga relationerna på både individ-, grupp-, och samhällsnivå. Individnivån i denna studie har sin grund i de erfarenheter organisationer och kommunala tjänstemän delat med sig av, när det kommer till hur tjejerna de kommit i kontakt med upplever hederskulturen samt stödet som de erbjuds. Gruppnivån berörs genom att förklara och studera hedersproblematiken genom att förstå det kollektivistiska familjesystemet som präglar hederskulturen. Vidare studeras samhällsnivån med att lyfta fram organisationer och de kommunala tjänstemännens arbete genom den empiri vi genom våra intervjuer fått fram.

2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med studien är att ge en bild av vad enskilda organisationer och kommunala tjänstemän erbjuder för stöd och insatser genom sina arbetsmetoder för tjejer som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld.

Vidare syftar studien till att få en förståelse för hur det kan vara att leva i en hederskultur som tjej, med en utgångspunkt från de enskilda organisationernas och de kommunala tjänstemännens föreställningar.

Vår frågeställning är:

Hur arbetar enskilda organisationer och kommunala tjänstemän för att bistå med stöd och hjälp för kvinnor som lever under ett hedersförtryck?

Utifrån ovanstående frågeställning ställer vi oss två underfrågor:

- Vilka föreställningar om hederskulturen återfinns hos de kommunala tjänstemännen samt inom organisationer som jobbar med denna problematik?
- På vilket sätt arbetar de enskilda organisationerna och de kommunala tjänstemännen med hedersproblematiken?

3. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt kommer vi beskriva och diskutera den tidigare forskning som gett form för denna studie. Vi har valt att presentera dessa på följande vis:

Vi inleder med att redogöra för hur vi definierar hedersrelaterat våld och förtryck i denna studie och vidare diskuterar vi betydelsen av att låta olika röster komma till tals kring denna problematik, mediernas betydelse, betydelsen av att synliggöra det vardagliga våldet, skolans betydelse samt kollektivets betydelse. Vår avsikt är att ge en grundläggande bild av problematiken samt ge en mer fördjupande bild av hur dessa förhåller sig till vår egen studie.

Det finns olika sätt att inringa hedersrelaterat våld och förtryck och det finns idag ingen allmänt accepterad definition som används av alla. På grund av att en allmän definition saknas har vi i vår studie valt att utgå ifrån Länsstyrelsens definition (*Internetkälla 1*) som är utarbetad och framtagen av Länsstyrelsen i Östergötland. De har sedan 2005 haft olika regeringsuppdrag för att förhindra och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Genom sitt arbete har de bland annat spridit information till barn, ungdomar och vuxna, anordnat utbildningsinsatser och fördelat nationella projektmedel. I vår studie ligger bl.a. fokus på hur de kommunala tjänstemän arbetar och vi finner det därför relevant att utgå från Länsstyrelsens definition.

Länsstyrelsen menar att hot, tvång, våld och mord i hederns namn påträffas i samhällen eller grupper med starka patriarkala familjesystem och där det råder ett skamtänkande inom gruppen. För att återupprätta hedern inom dessa grupper måste bestraffning ske och detta under det kollektiva trycket från resterande i samhället/gruppen. Våldet behöver inte vara fysiskt för att räknas som hedersförtryck, likaså psykiskt förtryck och socialt förtryck kan också räknas in till hedersproblematik. Länsstyrelsens förståelse, av hedersrelaterat våld och förtryck, har genom studiens gång gett en bättre form till vår precisering som vi jobbat efter och en mer ingående diskussion kring heder, patriarkala familjesystem, skam och integration, som ligger i ett tätt kontext med hedersproblematik, återfinns i vår teoretiska referensram och resultat.

Vårt intresse för detta ämne väcktes då vi läst en artikel om mordet på 19-åriga Maria Barin som skedde i april 2012. Efter att ha läst flera artiklar under en längre tid och om flera hedersrelaterade fall observerade vi att uppmärksamheten av de enskilda organisationernas

engagemang och betydelse sällan lyftes fram. Sällan nämndes de enskilda organisationerna, som jobbar för att bidra med hjälp till tjejer, som lever under ett hedersförtryck och det positiva arbete som görs får idag ingen uppmärksamhet.

Vår efterforskning kring detta ämne ledde oss förväntat till Fadime Sahindal. Mordet på Fadime Sahindal fick en stor medial uppmärksamhet och mycket på grund av henne startades debatten om hedersmord och hedersvåld i det svenska samhället samtidigt som hon blev en sinnebild för en ung hedersförtryckt kvinna, som sen kom att mördas av sin egna far. Fyra år innan hon mördades hade hon trätt sig fram inför den svenska offentligheten genom medier för att berätta sin historia. Hon vände sig förgäves till polisen där de inte förstod hennes historia och menade att hon skulle säga till sin familj att respektera svensk lag och rätt och att de inte fick lov att hota henne (Wikan, 2009). Avsaknaden av insatser, stöd och kunskap kring hedersförtrycket kom upp till ytan.

Mordet på Fadime var inte det första mordet i hedens namn i Sverige men det fogade in sig i raden av mord och mordförsök för hederns skull i Sverige och efter detta hedersmord intensifierades debatten i det svenska samhället.

Två månader innan mordet på Fadime höll hon ett tal i Gamla riksdagshuset på en konferens om integrering. Därvarande integrationsministern Mona Sahlin gick ut och sa att de svikit dessa tjejer och myndigheternas arbete började rannsakas efter Fadimes tal (Wikan, 2009).

I Fadimes tal i Gamla riksdagshuset sade hon bland annat:

*”Oavsett vilken kulturell bakgrund man har bör det vara en självklarhet för varje ung kvinna att både få ha sin familj och det liv man önskar sig. Men tyvärr är det ingen självklarhet för många tjejer. **Och jag hoppas att ni inte vänder dem ryggen, att ni inte blundar för dem.**”*
Fadime Sahindal, 20/11-2001.

Fadime har gett form för vår studie i det avseende att vi strävat efter att belysa och lyfta fram de enskilda organisationernas och myndigheternas arbete mot hedersproblematiken, insatser som inte fanns då Fadime sökte sig till samhället för stöd och hjälp. Här har en av utgångspunkterna formats i den omfattningen där vi lyfter fram att stöd finns att få.

3.1 Betydelsen av de olika rösterna

Vi vill med detta avsnitt diskutera hur hedersproblematiken diskuteras när det kommer till vikten av att låta olika röster komma till tals. Idag är ett av problemen just bristen på de olika rösternas förekomst i debatten kring hedersmord och förtryck. Vi har under denna studie bland annat fokuserat på att synliggöra vad för stöd som erbjuds tjejer som lever med en hedersproblematik. Att diskutera vikten av de olika rösternas betydelse kan synliggöra hur denna problematik kan hanteras för att vidare kunna utforma relevanta arbetsmetoder mot denna problematik.

När problemet hedersrelaterat förtryck och våld diskuteras finns det en risk till generalisering men också kategorisering av olika människor. Risken finns att alla människor med ett specifikt ursprung tillskrivs samma egenskaper. Det går härmed inte att anta att problematiken grundar sig i vissa kulturer i sig utan i de specifika grupperna och/eller familjerna.

I artikeln ”Cultural dialogues in the good society - The case of honour killings in Sweden” (2008) skriven av Zenia Hellgren och Barbara Hobson tar de upp betydelsen av att låta olika individer komma till tals i debatten kring hedersrelaterad problematik. Författarna diskuterar i sin artikel avsaknaden av de olika individernas röster där interkulturella samtal med både minoriteter och majoriteter skall få komma till tals. Problem, som kan uppstå, är att generalisering är nära till hands och man låter få röster stå för en hel kultur. De möter sedan denna diskussion med att påpeka att det i dagens debatter i Sverige är de väl etablerade invandrarna som tar avstånd från sina ”traditionalistiska” landsmän, som på ett sätt ”förespråkar” denna dialog, som får komma till tals. Vidare menar Hellgren och Hobson (2008) att en eventuell möjlighet till att förhindra potentiella generaliseringar inom dessa grupper skall frilösas genom att olika talespersoner inom invandrargrupper måste få tillfälle till att uttrycka sina åsikter. Detta skulle i sin tur uppenbara den enorma heterogeniteten inom gruppen och ta hänsyn till de olika aspekterna rörande genus och synen på en kulturell strukturell syn.

Författarna till artikeln tar även upp kurder som ett exempel och menar att varje familj skapar sina egna sedvänjor och att det då längre inte har något med den kurdiska kulturen att göra, det blir istället något individuellt som inte kan ses som något enhetligt med folkgruppen kurder. Det går alltså inte att dra ett samband till att t.ex. alla kurder lever efter samma sed-

vänjor. För att förstå detta fenomen är det viktigt att en förståelse arbetas fram och att insikten till de olikheterna, som infinner sig i kulturer, framhävs och begrips.

Maria Carbin (2010) skriver i sin avhandling ”Mellan tystnad och tal – Flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik” att det letas efter den ansvariga för att hedersrelaterat våld och förtryck existerar i Sverige, men att diskursen tenderar att gå åt två olika håll: Invandrar- mannen och invandrarorganisationerna. Författaren gör en liknelse över ansvars beskyllande och menar att detta kan ses som en ”blame the victim logik” vilket innebär att *”/.../ En av de grupper som drabbas av rasism samtidigt får bära ansvaret för misslyckad integration”* (s.71). Denna teori förklaras med att individen får ta konsekvenserna av den livsstilen (kulturen) de fötts in i. Precis som Hellgren och Hobson (2008) lyfter fram i deras artikel handlar detta om generaliseringen som existerar när man diskuterar denna sorts problematik. I många fall diskuteras denna problematik, som något enhetligt med alla i den berörda kulturen och inte något individuellt. Carbin (2010) menar vidare att det är organisationer, staten och invandraren själv som bär ett ansvar för att hedersvåld existerar i Sverige.

”Varför mördar man sin dotter?” (2010) är en bok skriven av Emre Güngör och Nima Dervish. Güngör är socionom och arbetar med hedersrelaterade frågor. Han arbetar även med att identifiera metoder för att bekämpa det hedersrelaterade våldet utifrån männens perspektiv. Dervish, är frilansjournalist och krönikör men debatterar och föreläser även kring den heders- problematiska kulturen.

Författarna betonar likaså nödvändigheten av att männen måste inkluderas i debatten då omständigheterna grundar sig i ett patriarkalt perspektiv. I ett arbete mot ett patriarkat fodras även ett inkluderande av männens röster för att deras betraktelsesätt på något sätt skall begripas. Tidigare har det sällan ansträngts till att ta reda på hur gärningsmännen tänker och hur män själva tänker kring denna problematik överhuvudtaget. Författarna menar att mannen i vissa kulturer är överordnad kvinnan och att så är fallet är en vedertagen sanning. Men det som är mindre känt är vad männen själva tycker. För att få bukt med hedersproblemen menar författarna att männen måste innefattas i samtalet och arbetet. Mycket jobb och resurser har lagts ner på kvinnorna vilket inte är fel i sig. Men för att arbetet ska kunna förbättras och problematiken begripas är det viktigt att också diskutera männens röster.

3.2 Massmedias betydelse

Mikael Lorentzen skriver i sin avhandling "Multikulturella visioner" (2006) att massmedierna spelar en stor roll i hur allmänheten får sin kunskap om ämnet hedersrelaterat våld och förtryck, men också i hur detta sociala problem ses och uppfattas. Genom att lyfta fram "dramatiska" människoöden genom media har det visat effekter på det sociala arbetet då olika myndigheter ransakat sina arbetsätt och i många fall även sökt efter mer kunskap kring denna problematik med olika utbildningar. När något hemskt inträffar och får en stor medial uppmärksamhet har det i vissa fall lett till en debatt om socialtjänstens och samhällets förmåga (eller oförmåga) till att skydda t.ex. utsatta barn. Lorentzen (2006) menar också att den mediala uppmärksamheten kring dessa mord är det som troligen leder till utvecklingsarbeten inom verksamheter där socialt arbete bedrivs.

I artikeln "The epidemiological patterns of honour killing of women in Pakistan" (2009) av Muazzam Nasrullah, Sobia Haqqi och Kristin J. Cummings tar de bl.a. också upp massmediernas betydelse som informationskälla inom detta ämne. Till grund för sin studie utgår de dels från massmedia men även från en självständig ideell organisation för att samla in data till sin diskussion. I artikeln tar de upp hedersrelaterat mord som ett fenomen där informationen kring detta är väldigt limiterad. I artikeln lyfter de upp problematiken som kan medkomma då man samlar in information från media och det de nämner är bl.a. bristen på olika faktorer som inte nämns, t.ex. omständigheterna kring hedersmordet, ålder och kön på de utsatta. I sin analys menar de att bristen på de olika faktorerna som existerar, när hedersförtrycket leder till ett hedersmord, men inte nämns bidrar till att man inte kan förstå fenomenet till fullo heller. För att förstå vad som utlöser ett hedersmord måste man förstå på vilket sätt hedersförtryck tar plats i denna situation. Kan man skapa en bättre förståelse kring omständigheterna av ett hedersförtryck kan det i sin tur leda till ett bättre förebyggande arbete där hedersmord skulle kunna undvikas, förebyggas och minskas.

Maria Jansson och Maria Wendt vill med sin artikel, "Heja Uffe!" (2006) bland annat belysa problematiken kring våld mot kvinnor, om hur mäns överordning legitimeras och hur kvinnofridskampanjer frambringat debatter om mäns våld mot kvinnor. Författarnas huvudsakliga iakttagelser av kampanjer mot kvinnovåld har varit de provocerande känslorna, som kommit upp till debatt, när kampanjer ifrågasatt mäns makt.

Vår studie fokuserar inte på kvinnovåldet i sig men för att förstå det patriarkala system, som råder inom dessa hedersstyrda kulturer, tror vi att det är viktigt att belysa olika former av våld och förtryck som gestaltar sig mot kvinnor och som har sin grund i mäns överordning. I relation till ett av våra syften med studien, som berör förståelsen av en tjejs situation i en hedersstyrd familj, tror vi att förståelsen av kvinnors underordning i olika situationer kan bidra till en bättre förståelse för vår egen studie.

Författarna hävdar att våldet mot kvinnor har en tendens att tolkas som om det är en fråga om klass, alkoholism, psykisk sjukdom eller kultur men att det egentligen handlar om strukturell könsmaktordning. Vidare menar de att forskning om våld mot kvinnor visar på att våldet bagatelliseras och/eller underprioriteras. Jansson och Wendt (2006) visar att kampanjer om kvinnovåldet får ljummen uppmärksamhet i media och debatteras inte vidare. Avsaknaden av reaktionerna kan förstås genom att kampanjen inte visar på några konkreta konflikter, ingen känner sig direkt utpekad och alla känner igen att kvinnorna är offer.

Genom kampanjer som studerats menar författarna att kvinnor som är utsatta för brotten inte är "tillräckligt" uppseendesväckande. Kampanjerna handlar om offren, alltså kvinnorna och inte om männen. Mäns kollektiva skuld tonas ner och kvinnor syns som en underordnad grupp. En kampanj som bedrevs vid namn "Riktiga karlar slår inte kvinnor" fick dock en annan effekt där män kunde känna sig som "normala" om de inte slog kvinnor eller utpekade om de kände igen sig, bara tack vare namnet på kampanjen. Dessutom, menar författarna, när kampanjer och andra projekt angriper män som fäder ger det också en kraftigare effekt eftersom en fader ska betraktas som en god beskyddare och den bilden vill en fader likna sig efter. Betydelsen av förändringsarbete med männen har varit återkommande. Likaså betydelsen av att media, med hjälp av kampanjer och dylikt, ska lyfta fram problematiken och våga diskutera och framförallt belysa männens våld och förtryck och inte endast visa att kvinnorna är offer (Jansson och Wendt, 2006).

3.3 Betydelsen av att synliggöra det vardagliga våldet

Många gånger läggs fokus på ett hedersmord efter att det inträffat. Man har sällan diskuterat ett synliggörande av det vardagliga våldet som de drabbade kvinnorna lever med dagligen. Att

lyfta fram detta är en viktig del i uppbyggandet av en förståelse av det förtryck som kvinnorna lever med.

Åsa Eldén och Jenny Westerstrand skriver i sin artikel "Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord" (2004) att många av debatterna kring hedersmord handlar om hurvida hedersrelaterat våld är "likt" eller "olikt" svenskt våld. De menar att tanken kring att synliggöra ifall hedersvåldet är likt eller olikt det svenska våldet döljer förmågan till att verkligen se våldet och dess kärna. Författarna vill argumentera för att ett sammanhållet perspektiv på våldet är en viktig utgångspunkt man måste utgå ifrån för att man ska kunna synliggöra de våldsutsatta kvinnorna och deras livssituationer.

Författarna ser ett samband mellan vad som brukar kallas det små, obetydliga och vardagliga händelserna och de "grova" våldshandlingarna (som t.ex. misshandel och mord). De menar att samhällets möjligheter till att se det "grova" våldet är beroende av att man synliggör det "lilla" våldet. Vidare menar de att för att förstå dessa våldshandlingar måste man analysera dem som ett utövande i ett kulturellt sammanhang där olika mäns våldsutövande (t.ex. bröder, fäder, farbröder) riktas mot olika kvinnor (t.ex. systrar, mammor). Man kan heller inte särskilja männens gärningar som begås mot kvinnan. För man samman olika gärningar, som var för sig kan vara lindriga, till en gemensam handling framstår den kränkning mannen utsätter kvinnan för som allvarligare.

Eldén och Wetterstrand (2004) menar vidare att mordet på Sara, liksom mordet på Fadime, förstås i ett kontext där ett kollektiv av män på grund av viljan till bevarandet av familjens heder under en längre tid, genom varierande typer av våld och kontroll och i olika grad från man till man inskränkt, förnedrat och slutligen utsläckt en ung kvinnas liv. Det "lilla" våldet, som i många fall bagatelliseras, behöver synliggöras för att betydelsen av det grova våldets närvaro i en kvinnas liv ska kunna begripas. Man ska inte göra jämförelser mellan "stort" och "litet" våld. Detta menar författarna är en förutsättning för att straffrätten ska kunna hantera och bestraffa mäns våld mot kvinnor och att kvinnors rätt till våldsfria liv ska tas på allvar.

3.4 Skolans betydelse

En studie med titeln "Counselling young immigrant women worried about problems related to the protection of 'family honour' – from the perspective of midwives and counsellors at youth

health clinics” gjordes med fokus på skolans roll vid vägledning för tjejer som lever under hedersförtryck av Venus Alizadeh, Ingrid Hylander och Lena Törnkqvist (2011). Studien genomfördes genom intervjuer med skolsköterskor och kuratorer vid sex skolor i Stockholm.

Denna artikel har synliggjort viktiga aspekter för utformningen av arbetsätten som bedrivs inom skolorna. Tjejerna som intervjuades berättade att de inte ville vändas mot sina familjer eller söka hjälp hos myndigheter, de ville endast få prata och känna att skolan kunde vara deras frirum utan inblandning av olika myndigheter. Skolans strategier visar att en trygg och säker plats kan ha en stor betydelse i en utsatt tjejs liv. Författarna menar också att skolan har en viktig roll i det förebyggande arbetet vid denna typ av problematik. Wikan (2009) lyfter också betydelsen av skolans hjälp. En lärare är oftast en tjejs första anrop och konfidentiella person som hon kan vända sig till.

Författarna kom bland annat fram till att tillgänglighet och tillitsfullhet från kuratorns och skolsköterskans sida var viktigt för tjejerna och en central faktor för att dessa tjejer skulle våga dela med sig av deras problematik. Studien belyser betydelsen av skolans roll i tjejers liv, som lever i en hederskultur. Författarna menar vidare att skolan är en viktig del för uppbyggnaden av ett stöd för flickorna men att en enskild kurator eller skolsköterska på egen hand inte kan reda ut problematiken. Skolorna måste enhetligt jobba tillsammans för att bygga upp ett så anseeligt stöd som möjligt.

3.5 Kollektivets betydelse

För att organisationer och myndigheter skall kunna bedriva deras verksamheter och arbetsätt på ett så gynsammt sätt som möjligt är förståelsen av kollektivets betydelse inom hedersstyrda familjer viktig för att förstå hur dessa tjejer levit. För individer, som växt upp i ett kollektivt familjesystem, är familjen central och därför kan det vara svårt för en tjej när hon slits bort av sin familj.

Alizadeh, et al. (2011) lyfter problemet om att utsatta tjejer inte vill söka hjälp hos myndigheter utan bara vill bli lyssnade på. Familjekänslan inom dessa hedersstyrda familjer är väldigt stark och många av dessa tjejer orkar tillslut inte med avvikelserna från deras familjer. Många av dem som är mordhotade vill ha ett förhållande med deras familj och önskar ingen oenighet med dem. Wikan (2009) menar därför att en medling inom dessa

familjer där man ska jobba med försoning på sikt är desto viktigare i dessa fall. Författaren tar även upp vikten av att offentligheten av en familjs problematik oftast är det största problemet i dessa fall. I många fall ligger hedern inte i sakförhållanden utan i vad som är känt av andra i dessa omständigheter. Sociologen Åsa Eldén utarbetar i sin avhandling "Heder på liv och död" (2003) hur rykten, oskuld och heder framkallas i hedersförtryckta kvinnors faktiska liv och hon kopplar detta till kultur och religion. Eldén tar lika så hon upp att motivet till vanhedring av familjerna grundar sig mer i rykten och inte i vad som nödvändigtvis hänt i bokstavlig mening. Det som drar skam över familjerna i dessa hedersstyrda familjer är alltså oftast inte den konkreta händelsen en flicka eller kvinna begår utan ryktet som blir "känt" av offentligheten, det vill säga resterande familjemedlemar och släktingar.

En viktig aspekt av de kollektivistiska familjesystemets anpassning i ett individualiserat samhälle är integration. Lorentzen (2008) menar att en integrationsprocess är en ömsesidig förändring. Det ena ansvaret ligger hos samhället medan de andra hos individen själv. Först och främst måste individen ha viljan att integreras. Författaren menar att integrationsprocessen är en förändringsprocess som kräver långsiktiga insatser från samhällets sida och hänvisar till bevarandet av sammahållande värderingar i samhället som kan vara ett bidrag till förändring och minskning på hedersproblematikens effekter.

Lorentzen (2008) tar även upp Integrationsverkets åsikt, som menar att det handlar om att invandrapappor med patriarkala värderingar, behöver få lärdom om de svenska värderingarna och därmed kommer de kunna motstå pressen till att "tvingas" och förväntas behöva handla på ett våldsamt sätt av andra släktingar (Carbin, 2010).

Güngör och Dervish definierar i deras bok "Varför mördar man sin dotter?" (2010) heder och pratar om de oskrivna reglerna inom hedersstyrda familjer. De förklarar det ohederliga genom att beskriva att ljuga inte är något olagligt, men ohederligt och att mörda är ohederligt men inte om det görs för att bibehålla familjens heder. Hedern bygger på strukturella normer och i ett gruppcentrerat samfund är mannens och familjens heder beroende av bland annat kvinnans renlevnad. Kvinnans handlingar kan skada familjens heder och ära och därför är det viktigt att absolut ordning uppnås med de oskrivna reglerna.

3.6 Sammanfattning av tidigare forskning

De tidigare nämnda artiklarna vi använt oss utav i detta kapitel har belyst olika viktiga punkter, som vi tror är viktiga i relation till utförandet av myndigheters och enskilda organisationers arbete mot hedersproblematiken.

Inledningsvis går vi in på vikten av de olikas röster där detta är en viktig del för att man skall kunna förstå denna problematik. Kärnan är här att man skall jobba för en bättre förståelse där både minoriteter och majoriteter behöver få komma till tals. Precis som Hellgren & Hobson (2008) säger, kan inte en röst stå för en hel kultur. Vidare diskuteras att olikheterna, som infinner sig i kulturer, måste framhävas för att kunna begripas. Detta ställer vi i relation till hur enskilda organisationer och de kommunala tjänstemännen arbetar med hedersproblematiken. Hur ställs förändringsarbetet, som bedrivs på olika sätt, i relation till de olika tjejnarnas hotbild där vikten av en förståelse för olikheterna av de olika fallen är viktig.

En av våra underfrågor vi besvarar i denna studie är hur det är att leva i en hederskultur. Vi har hämtat vår empiri för detta hos enskilda organisationers och kommunala tjänstemäns erfarenheter. Samhället idag bildar sin uppfattning av denna situation efter massmedians spegling som spelar en stor roll kring detta fenomen, hur det ses och uppfattas. Eldén & Wetterstrand (2004) diskuterar i sin artikel att man måste synliggöra de våldsutsatta kvinnorna och deras livssituationer. Lika viktigt är det att synliggöra det ”lilla” vardagliga våldet för att det grova våldet skall kunna begripas.

Den befintliga forskning vi använt oss utav i detta kapitel tror vi är en bra grund till att ett så positivt förändringsarbete skall kunna bedrivas av enskilda organisationer samt kommunala tjänstemän. Forskningen berör alla på något sätt förståelse och uppmärksammandet av problemet. Skolorna skall begripa problematiken och vad de utsatta önskar för stöd, som oftast inte är mer än att få prata, bli förstådd och få ha ett frirum. Det kollektiva familjesystemet spelar en stor roll i de utsattas liv och på grund av detta vill många inte vända sina familjer ryggen och stå ensamma kvar.

4. TEORETISK REFERENSRAM

I uppsatsens teoretiska referensram presenteras de analytiska verktygen som används i denna studie. Vi har utgått från fyra teoretiska ramar där **heder**, **hederskultur** och **patriarkat** skapar en relevans för en förståelse av föreställningar om hederskulturen. I ramen för heder redogör vi för Wikans teori om *omgivningens anseende*, *social respekt* och två olika typer av heder. Ramen om hederskultur utgör en bredare bild av teorier av Wikan, Matsumoto & L. Jones och Ouis & Roald. Detta för att ge vidd på aspekter av en *komplex kultur*, som är ganska ny definierad i Sverige i dag. I den sista teoretiska referensramen förklaras *patriarkat* med hjälp av begreppet *normaliseringsprocessen* utifrån Lundgren och Walbys teorier om mäns våld och överordning gentemot kvinnor. Eftersom hedersförtryck och hedersrelaterat våld är en ganska ny definition i Sverige har vi också därför använt oss av nya teorier som stöd för vår referensram och en äldre teori av Walby om patriarkat.

Vi vill med hjälp av dessa teorier förstå hederskulturens innebörd och vad problemet grundar sig i för att kunna använda oss av dessa teorier som analytiska verktyg. Genom att visa teorier om en hederskulturs komplexitet, som ligger till grund för organisationers föreställningar om kulturen, kommer även organisationernas arbetsmetoder att beskrivas i resultatavsnittet eftersom de arbetar efter sina föreställningar om kulturen.

4.1. Heder

Wikan (2009) förklarar att heder i en hederskultur handlar om människans värde baserat på personens och omgivningens anseende på en själv. Ett gott anseende från omgivningen leder till att personen har heder, vilket innebär att en social respekt skapas och det är just detta som är en av grundstenarna i en hederskultur. Hedern behöver alltså inte grundas i handlingar eller realitet utan i den bild som förmedlas i offentligheten menar Wikan.

Detta innebär i sin tur att en ryktesspridning, som handlar om något påhittat, kan äventyra hedern och familjen kan förlora sin sociala respekt av omgivningen.

Vidare menar Wikan att social respekt handlar om makt och smärta. En person i en hederskultur, som innehar makt, är oftast en man som också bestämmer normerna och vad som är acceptabelt i familjen. Om hedern röjs så har någon i familjen inte hållit sig till de rådande normerna om vad som är acceptabelt. Personen som då dragit skam över familjen,

genom att inte hålla sig till normerna, är oftast kvinnan och konsekvenserna för henne yttrar sig genom att mannen hotar henne eller utövar våld mot henne. Det är inte nödvändigtvis alltid pappan som utför våldshandlingar och hot mot sin dotter. Mannen kan i dessa fall vara fadern, brodern, farbrodern eller en annan manlig släkting (Wikan, 2009).

När normer överträds och konsekvenser uppstår, framkommer det vilken typ av heder som familjen har. Det finns två typer av heder; *Namus* och *Shirif (Sharaf)*. *Namus* innebär att det inte finns någon grad på hedern, det handlar om antingen eller. Förlorar du *namus* så förlorar du allt och måste reparera skadan, genom att återupprätta *namus*. Någon måste reparera skadan eftersom en skam dragits upp till ytan och konsekvenserna för familjen och släkten blir att inte ha heder eller social respekt. Att återupprätta *namus* innebär våld mot den som brutit normen, utslutning eller i värsta fall eliminering, d.v.s. att man avlägsnar hotet mot familjens heder.

Namus kan bara bevaras och författaren hävdar vidare att ”*du får den i kraft av din födelse... den kan förvandlas till en rostig metallbit om den inte bevaras*” (s.12).

Shirif kan man däremot ha mer eller mindre av och detta jämförs mer med prestige. Denna typ av heder kan både öka och minska men är inte konsekvensartad såsom *Namus* (Wikan, 2009).

4.2 Kulturen

Wikan (2009) förklarar hur det är att vara bärare av heder. Det innebär att alla ska följa normer och dela värderingar i den kollektiva kulturen. Hederskulturen kan därför uppfattas som strikt eftersom människans värde är baserat på omgivningens anseende. En hederskultur är kollektiv vilket innebär att kulturen utmärks av att allt som händer inom familjen och släkten är en kollektiv angelägenhet. Vidare beskriver författaren med hjälp av ett citat av Fadime Sahindal, hur hedern är kollektiv: ”*Jag har trampat på deras heder, sin heder är allt de har*” (Wikan 2009:237).

Människorna i kulturen blir ständigt övervakade av kollektivet för att hedern är det som livet kretsar kring i denna kultur. Kvinnorna, som är mest utsatta av kulturens konsekvenser, är medvetna om vilka regler som gäller och vad som berövar hedern. Förlusten av anseende och aktning drabbar hela kvinnans släkt och stam och därför är heden kollektiv (Wikan, 2009).

För att ge en djupare förståelse för en kollektiv kultur i jämförelse med en individualistisk kultur så redogör Matsumoto och L. Jones (2004) för skillnaderna. De menar att kollektivistiska grupper har benägenhet att socialisera sina barn till positiva känslor gentemot sin grupp eftersom gruppen ska vara det viktigaste för dem. Genom att göra detta så håller dem en harmoni mot sin kultur och grupp. Negativa känslor hotar dock harmonin och detta är inte accepterat inom dessa familjesystem. Författarna menar vidare att en individualistisk kultur däremot kan utvecklas i en riktning där fler negativa känslor accepteras i gruppen eftersom gruppharmoni inte är lika viktigt för familjen, som i en kollektiv kultur. Författarna hävdar vidare att en individualistisk kultur har tendenser till att uppfostra sina barn till att ha positiva känslor för andra kulturella grupper eftersom det är mindre viktigt för dem att göra skillnad mellan ingrupper (deras egna) och utegrupper (andra kulturer). Motsatsvis så socialiseras barn i kollektivistiska kulturer att ha negativa känslor mot andra grupper för att tydligt göra skillnad mellan sin egen grupp och de andra grupperna. Det positiva med den kollektiva kulturen är att gruppbanden stärks, däremot innebär det också att gruppmedlemmarna är striktare hållna till att följa de normer och krav som sätts på individerna inom gruppen (Matsumoto och L. Jones, 2004).

Ouis och Roald (2003) menar att kvinnornas konflikter med sina familjer handlar om att de vill leva ett mer individualiserat västerländskt liv än vad den gemensamma kulturen går med på. Författarna anser att det är en svår situation, speciellt för invandrartjejer, eftersom de är socialiserade in i en kollektiv kultur med ett visst mönster och motsatsvis är man i Sverige socialiserad till att leva i en individualiserad kultur. I tonåren kommer de i kontakt med det svenska samhället mer och det är då flickorna tenderar att vilja ha den frihet som de ser att andra tjejer erhåller i Sverige. Det händer ofta att tjejerna, som lever i en hederskultur, gör ”revolt” för att de önskar leva mer fritt och de kan även söka sig bort från sin familj eftersom de vet att familjen inte accepterar vad som helst. I senare ålder, menar Ouis och Roald (2003), söker de sig ändå tillbaka till familjen och den kollektiva kulturen.

En annan aspekt som är problematisk i en hederskultur är att när kvinnan övergivit familjen och röjt hedern så har hon dragit skam över dem. Wikan (2009) förklarar detta som manlig heder och kvinnlig skam vilket innebär att mannens heder är kopplat till att kvinnan inte drar upp skam över mannen genom att göra något normavvikande. Heder är därför ett könat begrepp. Hedern är också knuten till sexualitet vilket innebär att om man bryter mot normen om vad som är sexuellt acceptabelt har man vanhedrat familjens namn och dragit skam över

dem. En vidare förståelse för relationen mellan manlig heder och kvinnlig skam är att manlig heder hänförs till kvinnans kyskhet (Wikan, 2009).

Skam är en fråga om kollektivets syn skriver Wikan (2009) och menar att det kan handla om att ett rykte som uppstått och som anses skamligt oavsett om det handlar om riktiga handlingar eller inte. Även i fall där ryktet osar osanning är det inte av betydelse då omgivningens anseende på kvinnan och familjen redan kan vara skadat.

4.3 Patriarkatet

Ett förtryck som yttrar sig i männens sätt att begränsa kvinnorna, hota dem och att utsätta dem för våld, handlar om patriarkat.

Ett patriarkat kan förstås genom att mannen får makt och kontroll av ett upprepat våld mot kvinnan. Våldet kan oftast, i efterhand, accepteras av kvinnan eftersom det blir vardagligt och då har våldet nått en normaliseringsprocess (Lundgren, 2004). Författaren förklarar att mannen uppnår en gradvis kontroll över kvinnans livsområden och i takt med detta inskränks och krymper hennes egen kontroll över sitt egna liv. Påföljden blir att gränserna mellan det accepterade och det oaccepterade suddas ut och våldet normaliseras.

Tankesättet hos kvinnan kan då ha skiftat från att ha sett på våldet och kontrollen, som något obegripligt, till den fas där hon beskriver våldet som något acceptabelt och istället menar att våldet och kontrollen är ett uttryck för kärlek.

Lundgren (2004) hävdar vidare att mannen uttrycker sin kontroll i att kritisera kvinnan, förtrycka henne genom att hindra henne från att välja hur hon vill leva sitt sociala liv med vänner och begär att hon ska anpassa sig efter honom och hans behov. Påföljden av denna kontroll leder till att kvinnan gradvis isoleras. Stegvis övergår mannens kontroll till att yttra sig i hot och våld. När denna ställning nås och mannen har total kontroll över kvinnan tvingas hon därefter anpassa sig för att inte bli utsatt för ytterligare våld.

"I våldets normaliseringsprocess blir kvinnorna till en början chockade av våldet, de upplever det som oacceptabelt, som något avvikande och anstötligt som de inte kan gå med på. Men efterhand kommer våldsanvändningen att upplevas som vanliga handlingar, som

något de förväntar och accepterar i vardagen, och slutligen till och med kan försvara. Jag tolkar denna anpassning som en följd av att utsättas för upprepane våldshandlingar i ett förhållande...” (Lundgren, 2004:49).

Kvinnans enda tillvägagångssätt för att undvika våldet blir alltså att anpassa sig efter mannen och hans vilja.

Vidare hävdar författaren att ett patriarkalt våld i ett kulturperspektiv handlar om *särskilt* patriarkala strukturer. Familjerna lever inte i en jämställdhet och våldet kan förstås som kulturellt för att man sätter det i jämförelse med ”svenskt” våld. Författaren menar att en del av det sociala arvet är kulturen, och kombinerar man kulturen med andra aspekter som förtryck, makt, kontroll och integrering så bottnar ett patriarkat i kvinnlig underordning (Lundgren, 2004).

Avslutningsvis menar också Walby (1991) på att patriarkat är ett system av sociala relationer och består av olika strukturer. Två av strukturerna är mäns våldsutövande och patriarkala relationer på det sexuella området. Strukturerna fungerar kausalt och förstärker varandra, d.v.s. att mäns våldsutövande grundar sig i en patriarkal relation mellan en man och en kvinna där mannen är dominerande. Författaren menar också att strukturerna är oberoende av varandra beroende i vilket kontext det sätts. Det är djupt liggande strukturer menar Walby som måste fångas upp för att redogöra för relationen mellan könen.

Våldet som utövas av män är individuellt och olika men är ändå en struktur eftersom våldet är ett beteende som är rutinmässigt gentemot kvinnan. Kvinnan förväntar sig etta från mannen eftersom våldet blir vardagligt och därmed normaliserat för kvinnan (Walby, 1991).

Sammanfattningsvis visar de teoretiska redskapen på att ha hedern i behåll för att inneha social respekt är grunden i hederskulturen. För att upprätthålla hedern krävs det att omgivningen har ett gott anseende om personen och familjen i fråga och att de håller sig till de rådande normerna i den kollektiva kulturen. Det finns två olika hederstyper men bara en utav dem är konsekvensartad, och därför också mest relevant för uppsatsens analys. Alla är bärare av heder och det relateras till relationen mellan manlig heder och kvinnlig skam. För att mannen ska upprätthålla familjens heder krävs det att kvinnan ska undvika att dra skam över familjen genom att hålla sig till normerna. Kollektivets syn handlar om att undvika skam och allting som händer inom gruppen är en kollektiv angelägenhet. Av teorierna framgår det tydlig en skillnad mellan individualistisk kultur och den kollektiva kulturen. Den kollektiva

kulturen utmärker sig genom att det existerar starka gruppband men gruppmedlemmarna är striktare hållna till att följa normer inom gruppen än i den individualistiska kulturen. Patriarkatet som handlar om makt och kontroll över kvinnan visar sig genom kvinnlig underordning och manlig dominans. Männerna utövar våld och förtryck för att isolera kvinnan och i och med ett vardagligt våld mot kvinnan så normaliseras också våldshandlingarna.

5. METOD

I detta kapitel diskuterar vi vårt val av metodologisk ansats och hur vi gått tillväga för att få en förståelse av detta ämne som vi valt att studera med hjälp av hermeneutiken som tolkningslära. Vi kommer inledningsvis beskriva vårt urval och genomförande och presentera våra respondenter. Vidare beskriver vi vårt val av metod som vi utgått ifrån för att nå den relevanta kunskap vi efterfrågar. Vårt val av vetenskapliga ansats presenteras och på vilket sätt våra teoretiska ingångar ligger till grund för denna studie. Avslutningsvis belyser vi kritiken av den kvalitativa forskningen och hur vi har förhållit oss till detta genom studiens gång.

5.1 Tillvägagångssätt, urval och genomförande

I starten för urvalsprocessen har fokus legat på att hitta respondenterna som ska vara relevanta för studiens frågeställningar. Här har vi riktat in oss på enskilda organisationer som på olika sätt jobbar för att främja situationen för de individer som lever med en hedersproblematik. Såväl enskilda organisationer som personer med erfarenheter kring detta arbete har intervjuats på grund av relevans för studiens frågeställning. Vid vår urvalsprocess var det viktigt för oss att våra respondenter skall kunna bidra med sin förståelse av hur dessa tjejer i en hederskultur lever samt att de på något sätt har varit eller är involverade i ett konkret arbete där de bidrar med stöd och hjälp för de utsatta tjejerna. Samtliga respondenter som vi intervjuat har lång tids erfarenhet av ämnet i fråga och därför ser vi deras kompetens som väsentlig och betydelsefull för vår studie.

Den första organisationen vi kom i kontakt med var Baggium Vård och Behandling, som är stationerade i Göteborg men är verksamma hela Sverige då de samarbetar ihop med Socialtjänsten. Baggium jobbar med att möta de ungas olika behov och med sin breda vårdkedja bistå med vård, behandling och boende. Många ungdomar utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och Baggium jobbar med kvalificerat skydd och stöd då denna grupp är i stort behov av skydd och stöd. Vidare kontaktade vi Erica Manderhjelm (enhetschef inom Socialförvaltningen i Halmstad) som gav oss namn för potentiella intervjuer. Via ett snöbollsurval kom vi så i kontakt med de andra intervjupersonerna som ingått i vårt urval. Utan rekommendationer tror vi att det hade blivit väldigt svårt att få kontakt och tid för

intervju med övriga respondenter. Vi bestämde oss tidigt för att inte intervjua tjejerna, som själva lever i en hederskultur, då vårt fokus ligger på enskilda aktörers och organisationers arbete kring hedersproblematiken.

Intervjuerna för empiriinsamlingen har genomförts vid fem olika tillfällen och under cirka en timme med respektive respondent där ett antal förutbestämda frågor ställts. Samtliga intervjuer ägde rum på deras arbetsplatser. När intervjuerna var genomförda transkriberades dessa för att sedan kunna sammanställa och analysera det material vi fått in.

Då vi påbörjade denna studie gick vi in med den förutfattade meningen att hedersförtryck i de flesta fall resulterar i ett hedersmord. Våra förutfattade meningar ser vi dock inte som ett hinder då vi tidigt fick dessa motbevisade genom vår första intervju vi genomförde samt den kunskap vi erhöll genom vår teoretiska referensram. Under resans gång kunde vi se ett samband mellan våra respondenters berättelser då problematiken förklaras på liknande sätt. Vi kunde då fokusera på att analysera vårt insamlade material med vår teoretiska referensram och på så sätt hålla oss borta från våra egna förförståelser. Generaliserbarheten i denna studie och hur vi förhållit oss till den diskuteras vidare i detta kapitel.

5.1.1 Presentation av intervjupersoner

Här följer en kort beskrivning av våra intervjupersoner, var de är verksamma samt deras övriga engagemang för hedersproblematiken.

I resultatavsnittet följer sedan en redogörelse för deras egna berättelser.

Nina Darvish är socionom, föreläsare och arbetar på Baggium Vård och Behandling i Göteborg. Tidigare arbetade hon på Gryning, som är en organisation, som de flesta myndighetspersoner i Sverige vänder sig till när de behöver konsultation och råd kring hedersfrågor. Baggium är en organisation som erbjuder utbildning i hederskultur, kompetensutveckling för myndighetspersoner i hela Sverige, stödsamtal, familjeförändringsarbete, boende och familjehem för de hjälpbehövande.

Zubeyde Demirörs, är socionom och arbetar på organisationen Sharafs hjältinnor. Sharafs hjältinnor är den största verksamheten inom Elektra som är en del av Fryshuset i Stockholm. På Elektra arbetar de övergripande mot hedersvåld och förtryck. Hon föreläser och sprider

kunskap om hederskulturen och arbetar med att ge stöd åt utsatta tjejer med att bedriva förändringsarbete riktat till sönerna i en familj som präglas av en strikt hederskultur. Zubeyde håller även utbildningar om hederskulturens problematik och har själv egna erfarenheter av att leva i en hederskultur.

Anna och **Annelie** arbetar på kvinnojouren i Halmstad, som är en ideell organisation och till för alla kvinnor som drabbas av olika form av våld. På kvinnojouren erbjuder de stödsamtal, boende, hjälp med kontakt med andra myndigheter och stöd i vardagliga situationer. De har genom åren kommit i kontakt med flera kvinnor och familjer som lever i en hederskultur.

Birgitta Eliasson jobbar på Kriscentrum i Halmstad kommun som erbjuder stödsamtal och skyddat boende. De utsatta kan själva söka sig till dem eller i vissa fall även bli hänvisade dit av andra myndighetspersoner på Socialförvaltningen.

Eva Thelander är idag enhetschef för ensamkommande flyktingbarn i Halmstad. Hon är föredetta anställd på Kriscentrum i Halmstad och arbetade då med ett projekt för tjejer som levde i en hederskultur. Under detta projekt erbjöd de tjejerna stödsamtal och gruppsamtal och hon har erfarenhet kring dessa tjejers situation.

Britt Eklind arbetar på familjehemsenheten som familjehemssekreterare. Hon var anställd på Kriscentrum och har särskild kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.

5.2 Etiska överväganden

Då vårt ämne berör både våld och hot bestämde vi oss för att inte intervjua tjejer som lever i en hederskultur för att undvika alla risker, som skulle kunna medkomma, för båda parter. Eftersom vår studie omfattar situationen för människor, som lever i en utsatt och känslig livssituation, har de etiska övervägandena varit viktiga under studiens gång. Vi ville inte riskera att någon skulle utsättas för några eventuella kränkningar eller missuppfattningar. Som vi nämnt tidigare har vårt material av hur det är att leva i en hederskultur hämtats från erfarenheterna av individer, som kommit i kontakt med dessa tjejer, genom deras verksamhet. Under våra intervjuer, transkriberingarna av dessa och studiens gång har vi haft fyra etiska krav i åtanke.

Forskningsrådet Codex (*internetkälla 2*) har formulerat forskningens etiska krav. Som forskare kan man utgå ifrån forskningsetiska krav som kan sammanfattas i fyra allmänna krav.

1. Informationskravet innebär att forskaren skall informera respondenterna om deras uppgift de kommer ha under studiens gång och vilka förutsättningar som gäller för deras medverkande. Informanterna skall vidare underrättas om att deras deltagande är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin deltagande när de vill om så önskas. Samtliga av våra respondenter har redan vid vår första kontakt informerats om studiens syfte samt att vi under intervjuerna varit noga med att markera att de kan avsluta intervjun och även att de inte behöver svara på frågor de inte önskar.

2. Samtyckeskravet går ut på att forskaren skall få respondenternas samtycke och i vissa fall bör samtycke även inhämtas från föräldrarna eller vårdnadshavarna. Detta krav var under vår studie dock inte nödvändig då alla våra respondenter är vuxna och myndiga.

3. Konfidentialitetskravet betyder att respondenterna i en undersökning skall ges största möjliga konfidentialitet. Personuppgifter skall skyddas så att obehöriga inte kan ta del av dessa. Vid våra intervjuer med de olika respondenterna har detta kvar behandlats på olika sätt, utefter deras egna krav och önskemål. Under intervjuernas gång har vissa poängterat vad de inte önskar att vi tar med i studien och detta har vi såklart tagit hänsyn till. Våra respondenter har dock varit medgivna och godkänt oss till att användandet av deras namn och yrken. Deras egna berättelser om erfarenheter och fall har från deras håll avrapporterats och anonymiserats. Efter att vi spelat in intervjuerna togs dessa sedan bort efter transkriberingen, detta för att ytterligare säkra konfidentialitetskravet.

4. Nyttjandekravet innebär att de insamlade uppgifterna bara får användas för forskningsändamål och inte användas för kommersiellt bruk och andra icke-vetenskapliga ändamål. De insamlade personuppgifterna får heller inte användas på ett sätt som påverkar den enskilde respondenten, t.ex. tvångsvård och vård, utan medgivande från den berörda. Då vi under vår studie inte kommit i kontakt med tjejerna som lever med en hedersproblematik har detta krav inte varit aktuellt.

5.3 Vår metodologiska ansats

Vi har genomfört en kvalitativ studie och genom våra intervjuer med organisationer och andra tjänstemän, som har erfarenhet av hedersproblematik, har vi skapat oss en helhetsbild av problemet och fått en djup förståelse för en grupp människors handlanden.

Genom att genomföra kvalitativa intervjuer får man en ökad förståelse då intervjuerna rör sig i olika riktningar (Bryman, 2002) vilket innebär att intervjupersonen berättar det denne själv tycker är mest relevant. Vi hade under intervjuerna våra tematiserade frågor som låg som grund för intervjuerna men som också ger en möjlighet för informanterna att själva utveckla sina svar. Detta ger också oss som intervjuare möjlighet till att följa upp spår som vi vill veta mer om och därefter ställa följdfrågor. Detta anser vi är ett effektivt sätt för att ta reda på hur organisationers synsätt påverkar deras arbetsmetoder.

Med denna typ av intervju kunde våra respondenter ge sina olika erfarenheter av hedersproblematiken och detta gav oss olika aspekter som vi använt oss utav under studien. Intervjuerna i denna form bidrog med att respondenterna kunde ge sina erfarenheter av hur de förstår hedersproblematiken men också hur de arbetar i sina organisationer för att stötta dessa kvinnor. Även förslag på konkreta förändringsarbeten där de arbetar utåt gentemot samhället och de involverade familjerna och fäderna diskuterades. De olika arbetssätten och åsikterna bidrog med bredd för vårt resultatet. Intervjuer är relevant metod för denna studie för att vi vill komma åt ett antal olika individers erfarenheter och förståelse för vad det innebär att arbeta med hedersproblematik. Vi anser att denna metod är lämpligast för utförandet av studien. Vi har uteslutit observation som en kunskapsinsamling för att stärka vår analys, då vi i efterhand ansåg att det inte är etiskt rätt och inte heller relevant för vår studies fokus.

Vi har vidare analyserat vårt material vi fått in genom intervjuerna med hermeneutiken som tolkningslära för denna studie. Genom att granska material och placera text i dess kontext kan man tolka "rätt" (Alvesson & Skoldberg: *Tolkning och reflektion, vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*: 2008). Som vi lyft fram i tidigare forskning, är det viktigt för oss att placera hedersproblematiken i rätt kontext för att en förståelse skall kunna jobbas fram. Genom att tolka grunden till förtrycket och omständigheterna kring detta, som dessa tjejer lever med, kan man sen i sin tur tolka detta "rätt" och anpassa arbetssätt för ett så bra stöd som möjligt för de

utsatta tjejnerna. Hermeneutiken har under denna studie kommit till stånd genom att vi tolkat vår tidigare forskning (se kap. 3) tillsammans med våra respondenters berättelser samt vår teoretiska referensram. Dessa tre faktorer har vidare bidragit till vårt resultat i denna studie.

Vi har intervjuat olika individer med erfarenhet inom området och genom att använda deras kunskap kan man förstå detta fenomen som präglas av normer och handlingar och då också placera dessa handlingar och normer i ett kontext som leder till en djupare förståelse. Vi har vidare använt av oss hermeneutiken och den hermeneutiska cirkeln som tolkningsredskap för vår material. Hellgren och Hobson (2008) menar att det är viktigt att ta del av olika aspekter i en studie och granska materialet. Vi analyserar utifrån insamlad empiri från intervjuer som gett oss en bred bild av olika synsätt på effektivt förändringsarbete.

Den hermeneutiska cirkeln syftar på att tolkningen byggs fram i en cirkulär gång, detta mellan individens förförståelse och de möten man gör som ger nya erfarenheter och tankar. Detta leder i sin tur till ny förståelse (Boolsen, 2007). Precis detta sätt har vi tolkat de element för att kunna förstå och uppnå en helhet av insamlad vetskaper. Våra delement är de teman vi utgick ifrån i intervjuguiden.

Temat upplevelser utmärker också hermeneutiken och Alvesson & Skoldberg (2008) menar att tolkningsverktyget genererar en subjektiv helhetsbild vilket är ett sammanhang av en människas liv. Vårt intervjumaterial visar på subjektiva upplevelser av tjänstemän och organisationer där en del av personalen själva har personliga erfarenheter av hedersrelaterat förtryck. Detta genererar en djupare förståelse av problemet för de utsatta tjejnernas liv som helhet.

5.4 Deduktiv och induktiv ansats

När en studie utförs föreligger vidare alternativen deduktiv eller induktiv ansats att utgå ifrån. Den deduktiva metoden har sin utgångspunkt i redan känd teori för området som skall undersökas. Redan existerande teorier används vidare för att testa de hypoteser som satts upp (Lewis, Saunders & Thornhill, 2006). Den induktiva metoden gör tvärtom, det vill säga att forskarna utifrån framtagna observation, empiri eller resultat själva utformar en teori eller kopplar sitt resultat tillbaka till redan befintlig teori, vanligast med kvalitativ metod (Bryman, Bell: 2005).

Vår studie har sin utgångspunkt i en deduktiv ansats då tidigare teorier ligger till grund för studiens genomförande och teorier från vår teoretiska referensram har även legat till grund för utförandet av relevanta intervjufrågor som tillämpats för insamlandet av studiens empiri.

5.5 Semistrukturerade intervjuer

Vår intervjuguide utformades från början efter två teman: upplevelser och påverkan. Dessa två teman valdes i samband med studiens syfte och frågeställning som berör upplevelserna hos de utsatta tjejerna samt organisationernas och myndigheternas påverkan i dessa tjejers liv genom deras arbetssätt. Efter en rikare kunskapsinhämtning, hämtad från olika artiklar, massmedierna samt från vår första intervju med Baggium Vård och Behandling, utvecklades därefter underteman, som: hotbilden, organisationernas arbetssätt, synen på integration, patriarkala familjesystem, skamtänket och typen av förtryck. Detta för att vi skulle få ett bredare material att arbeta med. Dessa underteman var sedan återkommande under de övriga intervjuerna vi genomförde.

Semistrukturerade intervjuer har ofta en lista med specifika teman, som ska beröras och kallas ofta för intervjuguide. Det innebär att en respondent får öppna frågor med friheten att svara på sitt egna sätt (Bryman, 2002).

Frågorna i intervjun kom under våra intervjutillfällen inte i ordning utan berodde på respondents riktning av svaren. Detta öppnade upp för spontana följdfrågor vilket Bryman (2002) menar är en av semistrukturerade intervjuers främsta egenskap. Eftersom vi hade öppna frågor och respondenterna kunde associera fritt så liknade intervjun mer ett samtal. Detta var vårt syfte delvis för att ämnet i sig är känsligt och för att intervjuprocessen ska kunna vara flexibel för att få ut vad som är av vikt för respondenten.

5.6 Den kvalitativa forskningens fördelar och nackdelar

Den kvalitativa forskningen brukar ofta kritiseras för att vara vinklad då studiens resultat i allt för stor utsträckning bygger på forskarens osystematiska uppfattning av vad som är viktigt och betydelsefullt. Det riktas ofta även kritik mot det subjektiva förhållandet som utformas mellan forskaren och respondenten (Bryman, Bell: 2005). Vad beträffar detta har vi under

studiens gång varit noga med att inte låta våra egna uppfattningar styra utan från första början, med hjälp av artiklar och tidigare forskning, förhållit oss objektiva och inte låtit våra egna uppfattningar ligga till grund till vad som är viktigt och betydelsefullt.

Kritiken som riktas mot kvalitativ forskning sammanfattas under tre huvudområden, svårighet att replikera en studie, problem med generalisering och bristande transparens (Bryman, Bell:2005). Dessa diskuterar vi nedan.

5.7 Svårighet att replikera en undersökning

En kvalitativ studie är ofta ostrukturerad samtidigt som forskaren själv är det viktigaste verktyget för studiens informationsinsamling vilket ofta leder till att studier av denna karaktär är svåra att replikera. Avsikten med en replikerbar studie är att andra forskare skall kunna genomföra en liknande studie och komma fram till samma svar. Detta kan vara svårt att genomföra då de data som registreras ofta är styrda av forskarens eget intresse och den inriktning den väljer samtidigt som de som intervjuas i stor utsträckning påverkas av forskarens egenskaper (Bryman,Bell: 2005), det vill säga forskarens egna och tidigare uppfattningar kring ämnet kan till en stor del påverka respondenten. På grund av detta har vi försökt att förhålla oss neutrala och undvika för ledande frågor samtidigt som vi inte har någon personlig relation till våra respondenter vilket ytterligare underlättar replikerbarheten. Vi har även satt vårt resultat i relation till den befintliga forskningen och det vi kan se då är att det behov som nämns under våra intervjuer även är återkommande i den befintliga forskningen vi använder oss utav. Vårt material har analyserat med befintligt material från våra teoretiska utgångspunkter samt från våra respondenter. Med utgångspunkt i detta anser vi att vi i största mån gjort vad vi kunnat för att det ska gå att replikera vår studie.

5.8 Problem med generalisering

Vidare kritiseras kvalitativa studier ofta för att de är svåra att generalisera till andra miljöer då insamlandet av data kommer från en mycket liten del av populationen. Med hänsyn till detta har vi valt respondenter med bred kunskap så att tillförlitligheten i denna studie skall höjas. Vi är dock medvetna om att resultatet av den kvalitativa studien ska generaliseras till teori och tidigare forskning och inte till population, även detta för att undvika generalisering och allmänna slutsatser (Bryman, Bell: 2005). Vi har i vår analys dragit slutsatser med hjälp av

teorier och begrepp och varit noga med att inte dra allmänna slutsatser. Våra teman som vi utgått ifrån, som vi nämnt tidigare under ”semistrukturerade intervjuer”, i denna studie har utformats utefter våra intervjuer och sedan stärkts med vår teoretiska referensram i vår analys.

5.9 Bristande transparens

Slutligen brukar den kvalitativa forskningen ofta kritiseras för att den saknar transparens. Med detta menas att det i studien inte på ett klart och tydligt sätt framgår hur forskaren gått till väga för att nå sina slutsatser. Vanligt är att urvalstekniken brister där forskarna inte har motiverat hur de exempelvis valt ut sina intervjuobjekt (Bryman, Bell: 2005). För att åskådliggöra detta har vi under urval och genomförande förklarat för läsaren hur vi gått tillväga under vår urvalsprocess. Vidare har vi i studiens utformning på ett tydligt sätt förklarat hur arbetet har planerats, genomförts och analyserats för att garantera en god transparens i studien.

6. RESULTAT

Vi genom studiens gång fått en helhetsbild av problemet och en djup förståelse för en grupp människors handlanden. I detta avsnitt redogör vi för studiens resultat utifrån insamlat empiriskt material som vi tematiserat efter de centrala i respondenternas berättelser. Resultatet påvisar våra informanternas egna upplevelser, erfarenheter, förståelser och föreställningar om hederskulturen. Vidare visar respondenterna, genom deras arbetssätt, hur de stödjer dessa tjejer utifrån föreställningarna om kulturen.

De två huvudteman som vi utgår ifrån i resultatet är: informanternas erfarenheter och förståelse kring hederskulturen och arbetet med de utsatta tjejerna. Nedan redogör vi först för organisationernas och tjänstemännens upplevelser och föreställningarna kring kulturen för att skapa förståelse som ligger till grund för andra temat; deras arbetsmetoder.

Vårt empiriska material ger kunskap om ett effektivt förändringsarbete som organisationerna utför i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

6.1 Informanternas erfarenheter och förståelse kring hederskulturen

Detta tema är indelat i två underrubriker som redogör för informanternas föreställningar om hederskulturen utifrån deras erfarenheter i arbetet med utsatta tjejer.

6.1.1 Alla är bärare av heder

Samtliga informanter talar om deras föreställningar utifrån erfarenheterna i mötet med utsatta tjejer om hur det kan vara att leva i en hederskultur. Det är viktigt att förstå menar informanterna, att en kvinna i en hederskultur inte är en självständig individ med egna val och att kvinnan lever efter gruppens och kollektivets normer och villkor och förväntas anpassa sig efter dessa för att upprätthålla familjens och gruppens heder.

Demirörs hävdar att alla i en hederskultur faller offer för hederns konsekvenser. Om mannen inte gör sin uppgift, d.v.s. att kontrollera sin familj, har han inte skött "sitt jobb". Söner i familjen måste också göra som dem blir tillsagda, även om de inte vill. På detta sätt menar Demirörs att alla är bärare av heder, fastän kvinnorna oftare faller offer för våld i en större utsträckning än vad män gör. Demirörs hävdar vidare att en persons öde bestäms den dagen då den föds, beroende på könet.

Typen av förtryck som en tjej kan utsättas för i hederskulturen varierar från fall till fall men samtliga av våra informanter menar att de definitivt kan se ett mönster av att tjejerna blir strikt kontrollerade i deras livsutrymmen. Samtliga informanter berättar att tjejerna kan ha haft en hyfsat fri barndom men när de blir tonåringar vänds allt och de får istället ett begränsat frirum eller inget alls.

”Det är väldigt mycket begränsningar i livsutrymmet. /.../ Att välja sin partner, vara ute med kompisar, klä sig så som man vill... men det handlar mest om relationer, de får inte ha relationer med vem de vill.” - Nina Darvish

Informanterna betonar att förtrycket huvudsakligen grundar sig i de egna valen en tjej inte får göra. Det finns ett system av normer och regler inom dessa familjer, som avgränsar flickornas handlingsramar, där de motverkas till att använda och bilda förmågor som att göra egna val och att växa känslomässigt. Annelie och Anna från kvinnojouren menar att förtrycket kan handla om att inte få studera eller lära sig svenska. Kvinnan hålls isolerad i hemmet och har inte mycket kontakt med övriga samhället, vilket gör att stöd/hjälp mot hoten och förtrycket inte kan sökas hos de som hon redan känner. Vidare berättar informanterna även om kvinnor som inte lever upp till den bilden om vad de förväntas göra och inte göra och också om våldet och hoten de får stå ut med och tvingas acceptera.

Britt Eklind från familjehemsenheten menar att diskussionen kring hedersproblematiken är snedvriden. Hon menar att det är viktigt att belysa och diskutera det vardagliga förtrycket som ständigt pågår, där tjejerna kontrolleras i sina egna val dagligen. Hon menar att något av det viktigaste för ett förebyggande arbete är att man lyfter upp det vardagliga förtrycket och att denna problematik inte endast lyfts när ett hedersmord har inträffat. Problematiken handlar om ett system där den hierarkiska och den patriarkala ordningen i familjen fungerar på ett sådant sätt att tjejerna skall kontrolleras och att alla inblandade deltar i detta system. Förtrycket, menar Eklind, grundar sig i att tjejerna inte skall kunna bidra till den ryktesspridning (som handlar om att dem brutit mot normerna) som är det problematiska inom dessa kulturer.

6.1.2 Normalisering av våld och förtryck

Samtliga informanter berättar om att normaliseringen av våldet i en kollektivistisk kultur gör att alla tjejer inte söker hjälp och skydd. Många tjejer väljer att anpassa sig till de normer och krav som ställs istället för att söka stöd. Konsekvenserna kan bli förödande för tjejerna om de

väljer att gå emot sina familjer och dessutom riskerar dem att stå ensamma. På grund av detta väljer många att anpassa sig och leva med det förtryck som ställs emot dem.

*”Alla vänder sig inte till Socialtjänsten för att tala om sin problematik, utan de har ju lärt sig att foga sig, de har lärt sig att anpassa sig efter normerna och sen är det ju så att de kommer ifrån kollektivistiska familjesystem, där familjen är en otroligt stor del så alla har inte det modet att bara lämna sin familj och stå där och vara helt ensamma med sin problematik, alla klarar inte av det och det är därför också många flyttar tillbaka till sina familjer... så att det är gemenskapen, familjesammanhållningen... och då accepterar många förtrycket också.”-
Nina Darvish*

Många tjejer fogar sig således efter de normer och krav som sätts på dem och det är långt ifrån alla som vågar gå emot dessa familjesystem. Familjegemenskapen spelar en stor roll i hederskulturen och där är familjesammanhållningen och gemenskapen viktig och en stor trygghet. Nina Darvish har jobbat med många fall där tjejerna vill återvända till sina familjer trots hotet det skulle utgöra. Birgitta Eliasson från Kriscentrum i Halmstad berättar även hon om tjejer som återvänder till sina familjer eftersom de är vana vid att leva i en kollektiv kultur med en stark familjegemenskap. Respondenterna berättar att familjer, som lever med detta system, oftast bor tillsammans med flera generationer i ett hushåll.

Att anpassa sig till normerna, som familjerna lever efter, trots att man inte accepterar dem själv innebär att man känner en stark familjekänsla och därför väljer att foga sig efter dessa. Thelander berättar om det vardagliga våldet som kvinnorna fogar sig efter:

”... Dem som blir slagna och så, det är ju en vardag för dem. Som att ”ja han slog till mig en gång, men det gjorde han ju i går med, det är ingen big deal”. Vi alla har ju någonting att relatera till och har man mycket sådant i bagaget så blir det ju normaliserat”. - Eva Thelander

Om man, som utsatt kvinna normaliserar våldet och förtrycket, är sannolikheten att man inte söker stöd och hjälp stor. Respondenterna berättar om att det inte tillhör ovanligheten att mamman i familjen också lever under ett förtryck, men att detta uthärdas. Problemet och våldet blir förminskat då det normaliseras. Kvinnojouren berättar om det stora problemet om att leva i en kollektivistisk kultur, att bryta upp med sin familj och att normalisering av våld och förtryck inte är ovanligt.

”... Kommer de sen att vara ensamma... så kommer de få jättestora problem, att anpassa sig till och att leva ensam. När de hålls isolerade har de heller inte kunnat skapa mycket kontakter utåt och skaffa sig vänner. Oftast kan dem inte prata med sin mamma om vad som händer, för deras mamma kommer inte att förstå. Mamman har också ofta blivit slagen av sin man. Så man ska tåla det och det är tjejens öde helt enkelt. Det är inget ovanligt enligt deras familjer”. – Anna och Annelie, Kvinnojouren Halmstad

Något som också framkommer av informanterna är att många av de, som lever med en hedersproblematik, inte söker hjälp på grund av brister i det svenska språket samtidigt som de heller inte vet hur det svenska samhället fungerar. Om de är osäkra på språket är de rädda för att bli missförstådda och osäkra på vart de ska vända sig. Har de dessutom varit isolerade kanske de heller inte har någon kunskap om de allternativ till stöd och hjälp som finns att hämta i samhället.

Sammanfattningsvis menar informanterna att kvinnorna i en hederskultur lever efter gruppens normer för att upprätthålla familjens heder. En av informanterna menar att alla faller offer i en hederskultur och med det menar hon att även männen förväntas agera på ett visst sätt gentemot kvinnorna för att kontrollera dem. För kvinnorna handlar det negativa i kulturen om begränsningar i livsutrymmet. Det finns svårigheter med att göra egna val och därför anpassar de sig till de normerna som finns för att inte gå emot familjen. Familjegemenskapen är viktig i den kollektiva kulturen och därför vågar eller kan inte många tjejer söka hjälp och stöd utifrån, för då sviker de sin familj. Informanterna berättar också om våld och förtryck som normaliseras eftersom de utsatta kvinnorna dagligen upplever detta, problemet med att de inte söker hjälp ligger dock i att tjejerna ofta inte har någon uppfattning om hur samhället fungerar och vad det finns för hjälp.

6.2 Arbetet med de utsatta tjejerna

I arbetet med tjejerna berättar samtliga av våra informanter om att de arbetar utifrån hotbilden mot tjejen och även att de tror på ett förändringsarbete med fokus på familjen och faderns värderingar.

6.2.1 Stöd utifrån hotbilden

De enskilda organisationer och myndigheter som vi haft med i studien, arbetar först och främst utifrån den utsatta tjejens hotbild för att sedan utforma ett särskilt stöd anpassat till den

enskildes situation. Hotbilden innefattar hotet från familjen eller släkten där vikten läggs på allvarligheten i själva hotet mot tjejen.

”Beroende på hotbilden och hur det ser ut så måste man skydda henne efter det. Vi är väldigt utspridda och flexibla över hela landet så skulle det visa sig att hon har röjt sin plats så finns det alltid andra alternativ för flickan...” – Nina Darvish

Vidare betonar Darvish vikten av bedömningen av hotbilden som organisationer bör göra. Enskilda organisationer och Socialtjänsten skall kunna erbjuda tjejer, som lever under ett hedersförtryck, den bästa möjliga hjälpen och då måste det läggas fokus på den hotbild som en tjej lever under säger Darvish. Eliasson från Kriscentrum berättar att även de jobbar utifrån hur hotbilden ser ut för individen i fråga innan dem utformar ett stöd. Vid svårartade fall tar man hjälp av organisationen Gryning för konsultation om vilken tänkbar ”lösning” som är lämpligast för det enskilda fallet. Utefter hotbilden utformas vidare det lämpligaste alternativet för tjejernas skyddsbehov. För denna bedömning krävs en djup kunskap av hot och hederskultur då hotbilden är av en central betydelse för utformandet av de stöd som krävs.

”Hotet kan försvinna... skammen och skulden finns kvar ett tag... men hotet kan tillslut försvinna...” – Nina Darvish

Darvish menar att de rätta insatserna från början kan minimera hotbilden mot tjejen och hon kan därefter erbjudas andra insatser som familjeförändringsarbete, som skall sträva efter att återföreña dottern med hennes familj. Förändringsarbetet, som Darvish varit med och utvecklat, handlar om medling mellan flickan och familjen utifrån flickans vilja. Vidare menar Darvish att det handlar om att knäcka hederskoder i familjerna. En hederskod kan vara att fadern i familjen säger ”Vi kommer inte att göra vår dotter något ont”, Darvish menar då att hon som behandlare måste se igenom detta för att tyda om det är uppriktigt menat. Processen att flytta tillbaka flickan hem är långdragen, detta för att behandlaren måste ”testa” föräldrarna först, menar Darvish. Flickan får bo på ett familjehem under tiden och därefter får hon ha umgänge med familjen i några timmar med personal till en början. Därefter tillåts hon ha umgänge utan personal, fast med jour och personal nära till hands, som fungerar som en trygghet, om det skulle hända något. Behandlaren måste sedan säkerställa att det är tryggt för flickan att återvända hem efter ett genomfört behandlingsarbete.

Darvish talar om den rädsla som finns hos tjänstemän som arbetar med dessa tjejer och hon upplever att många undviker att jobba med familjerna i fråga. Hon ser en tendens till att

tjejerna i första hand placeras på HVB-hem eller i familjehem, vilket enligt Darvish måste ändras. Man måste oavbrutet tänka på och arbeta efter tjejens bästa och hennes säkerhet. Målet med arbetet och stödet kring tjejerna är huvudsakligen att tjejen skall kunna återvända hem till sin familj.

Hot om våld kan handla om att göra något som inte är acceptabelt för familjen och släkten, d.v.s. att göra något som strider mot kulturens normer. Det kan röra sig om viljan till att göra ett eget val när det kommer till relationer. Birgitta visar på tjejens känslor kring problematiken:

”Oftast är det ju så att man inte vill göra sin familj ledsen och beskviken, man vill vara den här personen som gör sin familj stolt. De kommer ofta i konflikt med att dem vill leva sitt eget liv och dem har sina egna planer, dem vill välja sin egen kärlek”. – Birgitta, Kriscentrum

Samtliga respondenter berättar att när tjejerna lämnar sina familjer är de oftast väldigt rädda. De har dragit en skam över familjen och hotet mot dem kan då öka vilket kan göra att tjejen hamnar i en farlig situation. Trots rädslan och hotet som tjejerna är med om väljer många ändå tillslut att komma tillbaka till sina familjer för att de känner sig ensamma.

Tjejerna som lever under en hederskultur kommer ofta ifrån kulturer där familjen och gemenskapen är central och när de tvingas bort från sin familj, av olika anledningar, står de på egna ben utan den stora gemenskapen bakom sig, vilket är något främmande för dem. På grund av detta väljer många tjejer att återvända till sina familjer. Det är i tillstånd som dessa, som hotbilden synnerligen blir väsentlig att ta hänsyn till, då tjejen överväger att återvända hem trots kvarstående hot hävdar Darvish.

6.2.2 Förändringsarbete

Anna och Annelie på Kvinnojouren anser att man ska arbeta med männen i en hederskultur och försöka arbeta med deras synsätt och värderingar. Vidare berättar de om att samhället kan hjälpa kvinnorna, men om männen inte förändrar sitt beteende och sin syn på våld och förtryck, så kommer denna problematik aldrig att upphöra. Fängelsestraff för en man är inte effektivt nog menar Anna, utan behandling vore något att satsa på. Ett förändringsarbete kan påbörjas hos mannen och på så sätt kan man få dem att inse hur pass mycket dem skadar kvinnan och barnen genom sitt beteende. Anna tror på att detta är en mer långsiktig lösning

Eliasson på Kriscentrum berättar om att det många gånger, för en invandrarfamilj, handlar om synen på vad de svenska ungdomarna får göra. Svenska ungdomar upplevs fria till att göra

sina egna val. Hon menar vidare att hedersstyrda familjer ser de svenska ungdomarnas handlingar som skamfullt och negativt medan tjejerna i dessa hederstyrda familjerna ser det som något eftersträvansvärt. Familjer med en hederskultur är i många fall rädda för att deras döttrar skall försvenskas och på det sätt tappa kontrollen om dottern. Föräldrars oro över detta tenderar att leda till att familjen försöker hålla sig till sin kultur ännu mer: Vidare menar samtliga informanter att integration är en av anledningarna till att hederskulturen i Sverige fortfarande kan existera när det gäller förtrycket och våldet. Respondenterna tror att anpassning och integration i samhället genom relationer, arbete och kunskaper för språket ska skapa förståelse och ge redskapen till att anamma den nya svenska kulturen på ett positivt sätt.

Sammanfattningsvis om arbetet med de utsatta tjejerna, så har samtliga informanter redogjort för att de arbetar utifrån hotbilden som den utsatta tjejen har emot sig. Informanterna arbetar efter allvarligheten i hotet från familjen och utformar ett särskilt anpassat stöd efter tjejen situation.

Insatser som familjeförändringsarbete är effektiva eftersom samtliga respondenter berättar att tjejen ofta återvänder hem till sina familjer, efter att lämnat dem, för att de känner sig ensamma. Familjeförändringsarbete strävar efter att tjejen ska kunna återförenas med familjen och att familjen ska med hjälp av en behandlare ändra sina värderingar. Eftersom familjen är central i en hederskultur är ett förändringsarbete i familjen en långsiktig lösning. Samtliga respondenter berättar också om att man ska arbeta mer med männen och deras syn på våld och förtryck, för att problematiken med hederskulturen ska minska.

Av våra informanternas berättelser visas det också att det är krocken mellan två kulturer, den svenska kulturen och den kollektivistiska kulturen, som ofta leder till hedersproblematik inom en hederskultur .

7. SOCIOLOGISK ANALYS

Informanterna upplever problematiken kring hederskulturen som allvarlig eftersom det är många aspekter som spelar roll för kvinnans utsatthet. Informanterna identifierar problem i arbetet kring denna problematik och berättar om att det är männens normer och värderingar som är grunden till problematiken och därför behöver arbetas med i ett familjeförändringsarbete som de anser är hållbart samt en långsiktig lösning för att minska hedersförtrycket.

Den sociologiska analysen är uppdelat i två teman efter studiens frågeställning. I det första temat "förståelsen av hederskulturen" visar vi på hur informanterna uppfattat kulturen och hur deras föreställning också stöds med teorier kring hederskulturen och patriarkatet. I det andra temat "identifiering av olika problem i arbetet med hedersproblematiken" visar vi på problemen i arbetet och förklarar varför informanterna anser att det är männen i kulturen som ska arbetas med, detta stöds också av teorier om patriarkat och hederskultur. Tema ett redogörs först eftersom det ligger till grund för hur tema två kan förstås.

7.1 Förståelsen av hederskulturen

Informanterna förstår problematiken i en hederskultur utifrån olika aspekter så som männens kontroll över kvinnorna, kollektivistiska familjesystem och att alla är bärare av heder.

7.1.1 Männens kontroll över kvinnorna – ett patriarkalt könsförtryck

Hederskultur handlar bland annat om kontroll av kvinnan och det tar sig i uttryck i ett förtryck och våld av olika grader, som i sin tur grundar sig i ett patriarkat. Detta kan man förstå med hjälp av Lundgrens (2004) studie. Hon förklarar varför mannen vill kontrollera kvinnan genom förtryck och våld på olika sätt. Ett upprepat våld och förtryck mot kvinnan gör att mannen får fullständig kontroll över kvinnans liv. Wikan (2009) beskriver en hederskultur där anseendet från omgivningen är viktigt för familjens heders skull. Männens kontrollerar därför kvinnorna så att de inte ska kunna vanära familjen.

Respondenterna berättar att hedersrelaterat våld och förtryck grundar som sig i ett hierarkiskt system där männen är överordnade och bestämmer över kvinnorna. Avviker kvinnan från sin kultur och inte gör vad som förväntas kan det skapas rykten från omgivningen vilket kan vara farligt för kvinnan. Kvinnorna är medvetna om riskerna och vad som kan medföras med dessa, därför väljer många att inte avvika. Våra respondenter menar att mekanismerna bakom

det hedersrelaterade förtrycket är många men att det huvudsakligen grundar sig i kontrollutövande och männens överordning. Tjejernas vardag begränsas, bevakas och de tas ifrån rätten till att bestämma över sitt egna liv och egna relationer. Wikan (2009) menar precis som informanterna att allt som händer i familjen är en kollektiv angelägenhet och att tjejerna blir övervakade av kollektivet i och med detta. Denna kontroll grundar sig i att bevakningen finns där, som en ständig påminnelse, till att kvinnan inte skall bryta de existerande hedersnormerna som råder i kollektivet. Bryts däremot dessa normer kan förtrycket, hotet och kontrollen övergå till våld för att ytterligare varna om att tjejen inte uppträtt som förväntat.

Samtliga informanter har samma förståelse och berättar om att förtrycket grundar sig i både kultur, könsförtryck, kontroll och att den ena faktorn inte utesluter den andra utan att de alla hör ihop på ett eller annat sätt. För att mannen ska kunna kontrollera kvinnan innebär det att han måste förtrycka henne på olika sätt för att uppnå makt menar informanterna. Lundgren (2004) menar också att förtrycket yttrar sig i männens sätt att begränsa kvinnorna och hota dem. Männens får makt genom att t.ex. utföra upprepade våldshandlingar mot kvinnan för att få kontroll över hennes livsutrymmen. Ett vardagligt våld leder till att det senare kan räcka med ett hot om våld för att kvinnan ska foga sig efter mannens normer eller krav. Informanterna berättar lika så om våldet som normaliseras eftersom det är vardagligt.

Lundgren (2004) menar att våld i ett kulturperspektiv oftast grundar sig i ett särskilt patriarkat som råder inom dessa familjer. Patriarkalt våld kan förstås som kulturellt om man sätter det i jämförelse till "svenskt" våld menar författaren. Med svenskt våld menas våld utan kulturella samband. Vidare menar författaren att precis som informanterna att det råder en särskild hierarki i familjerna och författaren menar att familjerna inte är impregnerade av svenskhet, dvs. jämställdhet. Det sociala arvet förs vidare och tillsammans med detta kombineras aspekter som bristfällig integrering, förtryck, makt och kontroll och i slutändan utgör detta en gemensam grund för patriarkat, som handlar om manlig dominans och kvinnlig underordning (Lundgren, 2004). Här berättar våra respondenter också att skillnaderna mellan en svensk kultur och en kollektiv kultur är markant. I de kollektiva familjerna råder inte jämställdhet på samma sätt, som det gör, i en svensk familj.

Lundgren (2004) menar att upprepat våld mot kvinnan grundar sig i faktorn kontroll. Kontrollerande beteende hos mannen yttrar sig i ett förtryck mot kvinnan genom att mannen bestämmer över hur hon ska leva och detta efter hans önsknings och behov. Kontrollen visar sig på olika sätt genom begränsningar sätta utifrån rådande normer och mäns hot om

konsekvenser för kvinnan ifall dessa inte följs. Våra respondenter, som arbetar med kvinnor, kan se ett tydligt mönster i deras berättelser där kvinnorna huvudsakligen blir strikt kontrollerade i deras livsutrymme. Detta sker genom hot, våld och isolering av kvinnan. Respondenterna berättar att tjejerna kan ha haft en hyfsat fri barndom men när dem sedan blir tonåringar förändras detta och dem får i stället leva ett mer inskränkt liv med ett begränsat frirum eller inget frirum alls. Förklaringen till detta är att män vill ha kontroll över kvinnorna i kollektivet för att på något sätt inte äventyra familjens heder. Detta görs för att ha gott anseende och få social respekt menar Wikan (2009).

Eklind diskuterade det kontrollerande förtrycket och menar att det manifesteras i tjejernas liv på olika sätt. Hon menar att tjejerna i dessa familjer blir avskurna från att göra vissa självklara saker som handlar om umgänge och fria val. Lundgren (2004) menar också att kontrollen tar sig i uttryck genom att kritisera kvinnan och hindra henne från att göra egna val. Detta leder till att kvinnan isoleras och då har mannen uppnått en kontroll som kvinnan därefter anpassar sig efter.

Kontrollen och förtrycket, menar Eklind, etableras i ansträngningen till att undan fly ryktes-spridningen. En vanära av en familjs heder grundas mer i rykten och inte i vad som nödvändigtvis hänt i bokstavlig mening. Därav vill männen ha kontroll över tjejerna så att inte rykten kan uppstå. Kontrollen ska finnas i dessa familjer för att se till att tjejen lever i varsamhet och detta uttrycker sig i ett, som vi ser, förtryck. Eldén (2003) menar likaså att rykten inte behöver vara konkreta händelser för att en vanhedring av familjen ska kunna ske utan det räcker att ryktet har blivit känt av offentligheten. Vidare menar författaren att ett rykte om att en kvinna inte skulle vara oskuld, innan giftemålet, kan få katastrofala konsekvenser för hennes familjs heder och framförallt för faderns heder. Jämförelsevis menar också Wikan (2009) att hedern är grundad i en relation mellan manlig heder och kvinnlig skam där allt hänförs till kvinnans oskuld, vilket samtliga informanter också berättar om. Manlig heder är alltså beroende av manlig kontroll av kvinnans kön för att inte skam ska kunna vanhedra kollektivet.

Våld och kontroll av kvinnan kan normaliseras och bli vardagligt. Våra respondenter berättar om att kvinnan tillslut ser kontrollen som ett uttryck för kärlek. Kvinnorna menar att faderns omtanke för henne och hans vilja till att hon ska vara skötsam leder till kontrollen. Lundgren (2004) menar också att kontrollen kan ses som ett uttryck av faderns kärlek och omtanke. Vidare menar författaren att kvinnorna anpassar sig efter männens förtryck för att undvika

våld. Kvinnan kan då ses som ett passivt offer till mannens överordning men egentligen är kvinnans anpassning en överlevnadsstrategi. Denna anpassning kan ses, som en förklaring till varför de flesta kvinnor ibland väljer att anpassa sig till ett förtryck, istället för att gå emot det.

Lundgren (2004) förklarar denna normaliseringsprocess med att tjejerna, som lever i en stark kontroll hemma, gradvis kommer att tillslut isoleras helt. I samband med detta kan mannens kontroll komma att övergå till att yttra sig i hot och våld om hans behov inte tillfredställs, det vill säga, om man bland annat försöker bryta sig loss från kontrollen. När denna ställning nås och mannen har total kontroll över kvinnan tvingas hon sedermera anpassa sig därutöver för att inte bli utsatt för ytterligare våld och hot (Lundgren, 2004). Med stöd från intervjuer och teorier är en möjlig utgångspunkt i antalet mörkertal beroende av normaliseringsprocessen. Respondenterna berättar också att de utsatta kvinnorna de kommit i kontakt med har sagt att ”Deras män slår dem, men att det gör dem ju varje dag”. En kvinna blir van vid våldet och till slut kan bara ett hot om våld räcka för att mannen ska kontrollera kvinnan och få henne att göra som han vill.

7.1.2 Kollektivistiska familjesystem

Ett sätt att förstå hederskulturen är att ha kunskap och förståelse för det kollektivistiska familjesystemet. Familjens betydelse är central i en hederskultur vilket framkommer markant i våra intervjuer. Respondenterna berättar att sammanhållningen och gemenskapen är en lika stor trygghet som det kan vara ett hot om någon inte uppför sig som dem förväntas göra. Matsumoto och L. Jones (2004) menar att en kollektivistisk kultur har tendenser att socialisera sina barn till en stark familjekänsla för sin egna grupp och familj. Gruppbanden är således starka i denna kultur men det innebär också att familjemedlemmarna är strikt hållna till att följa normer som kollektivet lever efter.

Informanterna berättar att familjer, som lever i en stark kollektivistisk kultur, ofta lever ihop med flera generationer i ett hushåll. Gruppens heder prioriteras högre än kvinnans ”välbefinnande”. Matsumoto och L. Jones (2004) förklarar också att gruppen är det viktigaste i ett kollektiv och därför socialiserar man sina barn till att ha positiva känslor till gruppen. Negativa känslor hotar harmonin och därför ska man leva efter normerna för att leva så bekymmersfritt som möjligt.

Att leva i en kollektiv kultur behöver inte bara betyda att man är strängt bunden. Eklind ser att det också är positivt att vara en del av en stor gemenskap och att känna samhörighet med sin familj och släkt. Hon berättar vidare att tjejerna kan känna trygghet i att alltid ha någon att

vända sig till i den stora familjen när det gäller mycket men att vara övervakad och strikt hållen tar många gånger över känslan av det positiva.

Eftersom att den kollektiva kulturen präglas av stark gemenskap och sammanhållning blir det mycket svårare för en tjej att fly från sin familj och lämna sin kultur. Hon måste lära sig att anpassa sig till ett nytt liv utan en kollektiv kultur samtidigt som hon kan sakna kontakter utåt om hon varit isolerad.

Ouis och Roald (2003) menar att kvinnornas konflikter med sina familjer handlar om att de vill leva ett mer västerländskt liv än vad den kollektiva kulturen tillåter. Kvinnorna vill följa sina drömmar, utbilda sig och vara aktiva i samhället. När de lämnar sin kollektiva kultur uppstår problem eftersom dessa kvinnor har socialiserats till att sätta gruppens intresse före sina egna. I första hand är kvinnan en familjemedlem och i andra hand är hon en enskild individ vilket innebär att hon sviker sin familj och kan dra skam över den om hon inte uppträder enligt kulturens normer. Respondenterna berättar likaså att kvinnorna skapar problem för sig själva om det framkommer att de strävar efter att bli mer fria än vad kulturen tillåter.

Vidare visar respondenterna på vad som händer om man bryter mot den kollektivistiska kulturen. De berättar att, om en kvinna i en kollektiv kultur inte lever upp till den önskvärda bilden, reagerar omgivningen och kvinnans uppförande blir grunden för familjens avsaknad av heder. I en hederskultur där kvinnan är bärande av hedern bedöms hennes uppförande ständigt och hon ska därmed vara sedd av omgivningen som en respektabel kvinna. Wikan (2009) menar att hederskultur handlar om andras syn på en själv, d.v.s. att man ska ha ett gott anseende från omgivningen för att inneha heder. Författaren menar att ett gott anseende hos andra i en kollektiv kultur gör att man får social respekt och det är den respekten som är heder.

Problemet tjejerna upplever är många gånger att dem inte ens kan prata med sin mamma eftersom hon själv är utsatt av det patriarkala förtrycket. Respondenterna från kvinnojouren berättade att mammorna brukar hänvisa till att ”man ska tåla det, det är normalt”.

7.1.3 Två olika typer av heder

För att vidare förstå hotbilden som tjejerna får stöd och skydd utifrån så beskriver Wikan (2009) två typer av heder och vilka konsekvenser det får för den utsatta. Namus kallas den ena hederstypen och den handlar om att man har heder eller ingen alls. Mannen måste ”reparera”

snesteget som lett till skam, gör han detta så är hedern återupprättad inom familjen. Skadan anses ha reparerats genom att någon manlig släkting "avlägsnat" (mördat) problemet. Respondenterna berättar om att tjejer som söker stöd oftast har en stark hotbild mot sig från familjen och släkten just för att dem vill reparera skadan, med andra ord bli av med tjejen. Namus är den hederstyp som är mest konsekvensartad för tjejen eftersom det är enbart i denna typ som familjen utgör ett hot.

Wikan (2009) beskriver vidare Shirif, som är den andra typen av heder. Denna typ av heder handlar om prestige och anseende och medför inga konsekvenser. Shirif handlar mer om att ha ett gott anseende från omgivningen och därmed erhålla prestige bland andra utan att försöka återupprätta hedern genom våldshandlingar eller avvisningar av familjemedlemar.

Av informanternas berättelser kan vi se hederstypen Namus som mest förekommande bland tjejer som söker skydd och stöd. Oftast söker tjejerna från hederstypen Shirif inte stöd och hjälp i samma utsträckning eftersom de inte har ett allvarligt hot mot sig från familjerna. Stödet de söker grundar sig således i att tjejerna vill få stöd i deras strikt förhållna livssituationer.

7.2 Identifiering av olika problem i arbetet med hedersproblematiken

Detta tema visar hur våra informanter identifierar olika problem och hur de arbetar för att stödja utsatta kvinnor. Tidigare forskning visar på arbetsmetoder kring denna problematik.

Det krävs ett omfattande förändringsarbete från olika håll för att motverka hedersrelaterat våld. Våra respondenter anser att det mest effektiva förändringsarbetet mot hederskulturens problematik är familjeförändringsarbetet.

7.2.1 Familjeförändringsarbete

Eftersom familjen är central i en kollektiv kultur och det är där problemen uppstår, är en förändringsprocess i familjen en mer långsiktig lösning. Istället för att omhänderta en utsatt hedersförtryckt tjej och ta bort henne från familjen så vill man jobba för att tjejen skall kunna återvända till familjen efter ett genomfört förändringsarbete, menar Darvish. I familjearbetet ingår att männen ska förändra sin syn på våld, förtryck och vilka konsekvenser det kan få. Denna metod medför ett förebyggande synsätt som bland annat kan göra att sönerna i familjen också kan ändra sitt beteende. Detta arbete överensstämmer med Carbins (2010) beskrivning av "makthavarna" dvs. papporna och sönerna som behöver lärdom om svenska lagar och kultur. Carbin menar vidare att om papporna ändrar sina värderingar blir situationen i

familjen annorlunda eftersom det är dem som har makten, sätter normerna och inför konsekvenserna för kvinnorna.

Respondenten Darvish, som arbetar mycket och intensivt med familjeförändringsarbete, menar att i detta arbete ingår att framhäva skillnaden mellan en familjs kollektivistiska patriarkala kultur och den svenska kulturen samt att påvisa lagar som gäller här och konsekvenserna som kan utfärdas om de inte följer dem. Även Lorentzen (2006) menar att man måste arbeta fram en förståelse för olikheterna mellan kulturerna genom att framhäva skillnader så att det begrips. Detta för att inleda en förändringsprocess hos en fader som kommer från en patriarkal kultur.

En annan viktig aspekt, som talar för ett familjeförändringsarbete, är att respondenterna berättar om att många tjejer återvänder hem igen trots hotet mot dem eftersom de är vana vid att leva i en sådan kultur. Alizadeh, et al. (2011) menar också att tjejerna saknar familjekänslan från den kollektiva kulturen och många orkar därför inte med avvikelser från familjen under en längre tid och återvänder därför hem.

Jansson och Wendt (2006) menar att när projekt och liknande angriper män som fäder har det en kraftigare effekt eftersom män vill betraktas som goda beskyddare. Vidare menar också Wikan (2009) att medling inom familjerna och försoning på sikt är ett effektivt sätt för hela familjen att återfinna harmoni utan förtryck och våld.

Demirörs diskuterade under hennes föreläsning om hedersproblematiken att det borde satsas mer på männen om man ska kunna förändra kulturen. Hon arbetar med förändringsarbete med sönerna i en problematisk hederskultur och försöker genom kunskap och utbildning ändra deras värderingar kring könsförtryck och våld mot kvinnor. Hon tror dock inte på ett familjeförändringsarbete där tjejen ska komma tillbaka till familjen då hoten fortfarande kvarstår mot henne. Hon menar att den utsatta tjejen ska bort från familjen eftersom hoten mot tjejen oftast är av stark karaktär och inte försvinner. Demirörs har ett annat synsätt på arbetet med familjerna än Darvish. Darvish tror på att återförening den hotade tjejen med sin familj för att familjen är kärnan i kulturen och det behövs jobbas intensivt med familjens synsätt för att förändring ska kunna ske. Demirörs tror inte på att hotet försvinner och med andra ord vill hon ta bort alla utsatta tjejer från deras familjer. Darvish tror på långsiktigt förändringsarbete och Demirörs på akuta lösningar som blir permanenta. Med stöd av tidigare forskning som vi

visat på så kommer ofta tjejerna tillbaka till familjerna trots hotet, därför kan Dervish behandlingsmetod vara mer effektiv för att lösa familjekonflikter och åter stärka familjebanden.

Vår studie visar att om man inte blir insläppt, det vill säga socialt integrerad, tenderar man till att söka sig till det som är känt och tryggt, det vill säga sin egen kultur. Fungerar integrationen känner man sig trygg, men att inte kunna ett språk eller att vara arbetslös påverkar integrationsprocessen till det sämre och skapar oro. Problemet med hedersförtryck grundar sig först och främst i att människor inte är välintegrerade, menar våra respondenter. Fokus bör läggas på långvariga lösningar och rätta redskap för att kunna anamma den svenska kulturen och för att nå en positiv integration. Lorentzen (2008) menar att integration är en förändringsprocess där ansvaret är delat på samhället och individen. Individen måste först och främst ha viljan till att integreras för att samhället skall kunna bistå som en resurs. Författaren visar att liknande värderingar i ett samhälle är ett bidrag till en positiv förändring och en minskning på hedersproblematikens effekter. Det som Dervish gör, genom sitt förändringsarbete, är att förklara svenska lagar och samhällsfunktionen för familjerna med hedersproblematik, för att påvisa att det dem gör kan vara olagligt. Hon integrerar familjen i samhället genom samtal.

7.2.2 Rykte och kunskap

Eftersom dessa hedersstyrda familjer oftast styrs av den kollektiva betydelsen innebär detta dessutom att hotet kan härleda från olika möjliga förövare inom familjen. Ett rykte, som sprids om en kvinna i familjen, är en kollektiv angelägenhet och då kan hot komma från hela släkten till och med från de som är bosatta i länder långt ifrån Sverige, menar Thelander. Wikan (2009) menar att ryktesspridning är en viktig del i problematiken eftersom ett rykte kan orsaka allvarliga konsekvenser för tjejen. I hederskulturen handlar det om vad som blir förmedlat i offentligheten, vare sig det är sant eller inte. Ett gott anseende leder till att familjens heder upprätthålls och det är därför viktigt att förstå det, som Wikan kallar för att mannens makt är kvinnans smärta. Om normer inte upprätthålls leder det till konsekvenser för kvinnan som kan yttrar sig i våld och förtryck.

Dervish menar därför att man måste bli bättre på att skilja på ungdomsproblematik, hedersvåld och dysfunktionella familjeförhållanden. Här fordras kunskap för att kunna identifiera det specifika fallets karaktär. Konsekvenserna av att inte kunna identifiera

familjeproblemets karaktär kan bli förödande. Demirörs beskriver den svårighet som existerar vid bedömningen av hotbilden men såväl den brist på förståelse som förekommer. Hon menar att en flicka som måste skyddas ifrån sin familj, på grund av hedersproblematik, inte kan beviljas insatser efter LVU (Lag 1990:52, med särskilda bestämmelser om vård av unga) då det i vissa fall kan leda till att flickan blir placerad hos någon släkting i hennes närhet. Den kollektivistiska andan, som präglar familjer med denna problematik, gör att man inte kan förutsätta ett uppriktigt stöd från andra familjemedlemar. En sådan placering kan istället leda till en stor risk och fara för tjejen ifråga. Demirörs menar att en sådan placering, som hon inom sitt arbete med denna problematik bevittnat, är ett tecken på att förståelsen är marginell. Förståelsen för denna typ av problematik och det hot som utgörs är en grundläggande förutsättning för arbetet med detta hedersproblematiken och dess konsekvenser.

Två andra aspekter av förebyggande arbete lyfts upp av Alizadeh, et al. (2011) och Lorentzen (2006). Alizadeh et al menar att kunskap hos lärarna och kuratorer om hedersproblematik är viktigt för att det redan i skolan ska kunna förebygga förtrycket. Skolan är av en betydelse för tryggheten hos utsatta tjejer menar författarna.

Lorentzen betonar att media lyfter fram hedersmord och utesluter nästan allt förtryck och våld som kan ha lett till ett hedersmord. Förtrycket måste också uppmärksammas menar författaren och likaså menar våra respondenter. Vardagsförtrycket måste belysas i frågan om hedersproblematiken. Belyser man förtrycket så tror våra respondenter att allmänheten kommer bli mer medvetna om problemet och det kan då också förebyggas och ses tidigare av de som arbetar med de utsatta tjejerna. Om man kan förstå och inringa de faktorerna som bidrar till problematiken kan man också jobba förebyggande. Våra respondenter betonar ofta vikten av en kulturkompetens för arbetet mot hedersförtryck och hedersvåld. Det är oftast inte bara familjen som har ett patriarkalt tänk utan en hel släkt, vilket innebär att det är många som har ett starkt kollektivt medvetande. Därför är kulturkompetens a och o i arbetet mot denna problematik.

Studiens resultat liknar det vi funnit i tidigare forskning, fast vår studie har en djupare huvudinriktning på ett familjeförändringsarbete. Ofta betonar studier att det ska arbetas med männen, men att arbeta med en hel familj är av större vikt då man vill få bort problematiken och tillbaka tjejen i familjen igen. Den sociologiska innebörden som resultatet visat på är relevant för all förändringsarbete för organisationer och tjänstemän som kommer i kontakt med dessa tjejer. Vi kan genom resultatet se att långsiktiga och hållbara lösningar börjas med

förändringar av attityder och värderingar främst hos männen eftersom det är dem som utgör hotet. I arbetet med tjejerna är det av stark relevans att tjänstemän har kulturkompetens för att kunna identifiera problemen som en hedersproblematik.

8. SAMMANFATTNING OCH REFLEKTION

Syftet med vår studie har varit att ge en bild av vad enskilda organisationer och kommunala tjänstemän erbjuder tjejer som lever i en hederskultur och som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare har vi också haft viljan av att ta reda på vilka föreställningar tjänstemännen har om hederskulturen. Förståelsen och kunskapen kring upplevelserna har vi erhållit genom våra respondenters berättelser och erfarenheter.

Tidigare studier kring hedersrelaterat våld och förtryck är många. Det som skiljer vårt arbete åt är vårt fokus på familjeförändringsarbete samt att vi belyser att en gynnsam integration är en stor förutsättning för att hedersstyrda familjer skall anpassas till det svenska samhället.

Den första intervjun vi genomförde var med Nina Darvish och det var vid det tillfället som vi för första gången fick höra om familjeförändringsarbetet, som delvis bedrivs på Baggium Vård och Behandling. Familjeförändringsarbetet, i korta drag, syftar till jobba fram en långsiktig och hållbar förändring inom familjen. Det huvudsakliga målet med detta arbetssätt är att tjejen skall kunna återvända till sin familj och att hotet därmed elimineras och trygghet skapas. Utifrån den kunskap vi befattat oss med om det kollektivistiska familjesystemet och den kollektiva kulturen tror även vi att ett förändringsarbete inom familjen är det ultimata stödet och behandlingen för en långsiktig process som vi tror gynnar familjemedlemmarna på bästa sätt. Under en föreläsning med Zubeyde Demirörs var hon dock skeptisk till detta arbetssätt. Anledningen, enligt henne, var att hotbilden i många fall var för komplicerad för att tjejerna skulle kunna erbjudas ett så säkert och tryggt stöd. Vid ett sådant arbete tror vi att kunskap och kulturkompetens är viktigt för att kunna bedöma hotbilden. Med olika respondenters åsikter, erfarenheter och med grund i tidigare forskning är vi dock övertygade om att ett familjeförändringsarbete är en gynnsam metod för såväl tjejen ifråga som för hennes familj. Tidigare forskning och våra respondenter lyfter att tjejer i många fall återvänder hem till sina familjer trots att hotbilden kan kvarstå mot dem. Detta på grund av den starka kollektiva kulturen och gemenskapen som präglar den. På grund av detta tror vi inte att en långsiktig lösning är att separera tjejen från hennes familj.

Vi vill dock framhäva att de akuta lösningarna som idag erbjuds, t.ex. HVB-hem och familjehemsplaceringar, är minst lika viktiga men i vår mening inte lika hållbara.

Resultatet ledde oss även till att integration är en viktig del av ett förändringsarbete. Samtliga av våra respondenter menar att bristen på integration ligger till grund för den strikta hederskulturens värderingar och praktiserandet av denna kultur. Det som kommer fram av respondenterna är att en funktionell integrering behövs där t.ex. olika invandrarorganisationer skulle kunna bedriva ”utbildningar” där svenska samhällets funktioner samt att lag och rättssystemet belyses. Våra respondenter anser att detta arbete skall bedrivas av landsmän som är väl integrerade, detta för att b.l.a. skillnaderna mellan den nya kulturen och ursprungskulturen skall kunna påvisas. Detta resonemang håller vi med om då vi tror att landsmän sig emellan kan ge en större genomslagskraft för ett fördelaktigt integrationsarbete.

Slutligen tror vi även att en viktig del i denna diskussion kring hedersproblematik måste lyfta fram det vardagliga förtrycket och våldet som tjejer lever med. Sedan begreppet ”hedersmord” sattes på kartan i det svenska samhället har endast det ”grövsta” våldet framhävt. Det som idag kallas för det ”lilla” våldet är ofta underskattat men behöver synliggöras för att det ”grova” våldet skall kunna förstås i sitt sammanhang.

9. REFERENSER

Artiklar:

Alizadeh. V, Hylander. I, Törnkvist. L (2011), "Counselling young immigrant women worried about problems related to the protection of family honour – from the perspective of midwives and counsellors at youth health clinics"

Eldén. Å, Wetterstrand. J (2004), "Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord"

Haqqi. S, J. Cummings. K, Nasrullah. M (2009), "The epidemiological patterns of honour killing of women in Pakistan"

Hellgren. Z, Hobson. B (2008), "Cultural dialogues in the good society - The case of honour killings in Sweden"

Jansson. M, Wendt. M (2006), "Heja Uffe!": Kvinnovetenskaplig tidskrift 4.06

Leong Jones. C, Matsumoto. D (2004), "Ethical issues in cross-cultural psychology": Belmont: Wadsworth

Avhandlingar:

Carbin. M (2010), "Mellan tystnad och tal – Flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik": Stockholms Universitet

Eldén. Å (2003), "Heder på liv och död: Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder"

Lorentzen. M (2006), "Multikulturella visioner"

Föreläsning:

Föreläsning, Zubeyde Demirörs, 22/4 2013. Halmstad: Kattegattgymnasiet

Internetkällor:

Internetkälla 1, Länsstyrelsen. Hämtad 12 april 2013 från länsstyrelsens hemsida:
<http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/hedersfortryck/Sv/om-hedersfortryck/Pages/default.aspx>

Internetkälla 2, Hämtad 26 maj 2013:
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Fadime Sahindals Tal, Hämtad 10 april 2013 i Aftonbladet.se:
<http://www.aftonbladet.se/debatt/article10257453.ab>

Litteratur:

Alvesson. M, Sköldberg. K (2008). *"Tolkning och reflektion, vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod"*. Lund: Studentlitteratur AB

Bell. E, Bryman. A (2005). *"Företagsekonomiska forskningsmetoder"*. Lund: Liber

Dervish. N, Gungör. E (2010). *"Varför mördar man sin dotter?"*. Stockholm: Nordsteds

Lewis. P, Saunders. M, Thornhill. A (2006). *"Research Methods for Business Students"*. Financial Times/ Prentice Hall

Lundgren. E (2004). *"Våldets normaliseringsprocess"*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

Ouis. P, Roald. A (2003). *"Muslim i Sverige"*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Walby. S (1991). *"Theorizing Patriarchy"*. Blackwell Publishers

Watt Boolsen. M (2007). *"Kvalitativa analyser"*. Malmö: Gleerups

Wikan. U (2009). *"Om heder"*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos

